

Пяснярцы
нашага
лёсу...
стар. 5

Каханне
абавязкова
перамога
стар. 13

Схавацца
ў складках
часу
стар. 15

У атмасферы прыязнасці

Бібліятэкар Тамара Круталевіч прэзентуе распрацоўку Бярэзінскай бібліятэкі — літаратурную рулетку.

Творчыя сустрэчы, канцэрты, конкурсы, выстаўкі, тэатральныя пастаноўкі, майстар-класы — усё гэта, прыпраўленае неверагодным беларускім каларытам, можна было пабачыць на XXII Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-2023». Праграма здзіўляла разнастайнасцю і насычанасцю. На два дні было запланавана больш за паўсотні мерапрыемстваў, аб'яднаных тэмай Года міру і стваральнай працы.

Афіцыйна фестываль стартаваў 9 чэрвеня на сцэне Летняя амфітэатра. Разыначкай канцэрта было тое, што аснову праграмы складалі выступленні маладых артыстаў з тэлевізійных праектаў «Х-Фактар» і «Фактар.VY».

На адкрыцці міністр культуры Анатоль Маркевіч заявіў, што самая галоўная рыса фестывалю — душэўнасць, якая праяўляецца арганізатарамі, артыстамі:

— Мы бачым, колькі сёння людзей у Маладзечне. Параўноўваючы з мінулым годам, заўважу, што мы прырастам і па колькасці, і па якасці.

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Ганна Конава ўзначаліла Нацыянальны мастацкі музей Беларусі, інфармуе БелТА. Новага кіраўніка прадставіў калектыву міністр культуры Анатоль Маркевіч. Ён заклікаў новага дырэктара захоўваць дасягнутыя вынікі і пры гэтым звярнуць увагу на такія пытанні, як умацаванне матэрыяльнай базы, пашырэнне пераліку платных паслуг і павышэнне даходаў па пазабюджэтай дзейнасці. Сярод пастаўленых задач — працяг работы па аб'екце «Рэстаўрацыя і прыстасаванне адзінага комплексу будынкаў Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь». Новы кіраўнік Нацыянальнага мастацкага музея скончыла Беларускае дзяржаўнае акадэмію мастацтваў, магістратуру гэтай установы адукацыі і аспірантуру Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Ганна Конава — кандыдат мастацтвазнаўства, займала пасаду прарэктара па навучальнай рабоце Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

● Калектыву рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларусь»» прадставілі новага дырэктара — Вікторыю Філіпкову. Такая інфармацыя змешчана на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. Вікторыя Філіпкова раней займала пасаду намесніка дырэктара па вытворчасці і рэалізацыі УП «Выдавецтва «Вышэйшая школа»». Намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі пажадаў новаму кіраўніку выдавецтва і яго калектыву далейшай эфектыўнай работы ў выкананні задач, якія ставяцца перад прадпрыемствам, — высокія эканамічныя паказчыкі і безумоўнае выкананне дзяржаўных прыярытэтаў у развіцці беларускага кнігавядання ў адпаведнасці з выклікамі часу.

Тэатр. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску паставіў спектакль «Фантыкі» паводле п'есы «Смешныя грошы» брытанскага пісьменніка Рэя Куні. Пастаноўкай, сцэнаграфіяй і касцюмамі для спектакля займаўся рэжысёр Андрэй Жыгур. Музыку да яго напісаў Міхал Рудак. Тэкст п'есы на беларускую мову пераклаў Міхал Мірановіч. Англіійскі драматург ужо знаёмы віцеблянам па пастаноўцы «Ён. Яна. Акно. Нябожчык», якую ўпершыню прадставілі ў 2005 годзе. «Рэй Куні — аўтар камедыі становішчаў. Ён заўсёды ставіў выдатныя п'есы. Яны камедыійныя, але прымушаюць людзей задумацца аб нейкіх найпрасцейшых чалавечых каштоўнасцях. Калі мы глядзім на сцэну, разумеем, што ў бытавой мітусні людзі забываюць, хто яны такія, для чаго жывуць на свеце. Рэй Куні нас крыху апускае ў гэтую атмасферу», — адзначыў адзін з выканаўцаў галоўнай ролі, вядучы майстар сцэны Яўген Бераснеў.

Праект. «Музычныя вечары ў Мірскім замку» збіраюць аматараў музыкі. Сёння спачатку з праграмай «Музыка па-за часам» выступілі Заслужаны калектыв Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі імя М. Я. Фінбэрга. Завершыць вечар сольным канцэрт заслужанай артысткі Беларусі Вікторыі Алешкі «Сапраўднае золата». 17 ліпеня на замкавую сцэну выйдучы найлепшыя артысты беларускай эстрады, якія возьмуць удзел у канцэрце «Нашы, любімыя». Фінальным акордам двухдзённага музычнага свята стане выступленне народнага артыста Расійскай Федэрацыі Алега Газманова.

● «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў» пройдуць 23—25 чэрвеня. За тры дні абудзецца дзесць прадстаўленняў, якія ўключаюць оперу, балет і канцэрты. У праграме — канцэрт «Флейты на канікулах», балет «Дон Кіхот», опера «Севільскі цырульнік», музычная казка для дзяцей і дарослых «Пеця і Воўк». Завершыць фестываль класічнага тэатральнага мастацтва ў Нясвіжы гала-канцэрт зорак оперы і балета. У праграме «Вялікі тэатр Беларусі ў партрэтах, асобах і падзеях» — самыя ярскія сцэны са спектакляў — твораў сусветнай балетнай і опернай класікі, якія некалі ішлі і цяпер ідуць на сцэне Вялікага тэатра Беларусі.

Рэгіён. Рэгіянальнае свята-конкурс «Бярэзінскія лыжары» пройдзе заўтра ў Бярэзіне, піша БелТА. Мерапрыемства абудзецца шосты раз. Наведвальнікі ўбачаць унікальныя драўляныя лыжкі ручной работы і працэс іх вырабу найлепшымі майстрамі разбы па дрэве з усёй краіны. Сапраўднае свята створаць выстаўкі-кірмашы, падворак з мядовым пачастункам, гульні і дзіцячыя атракцыёны, работы гандлёвых радоў. Акрамя таго, запланавана канцэртная праграма найлепшых самадзейных калектываў Міншчыны. Таксама на свяце абудзецца ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу. Мерапрыемства пройдзе на пляцоўцы ў зоне адпачынку каля возера па вуліцы Перамогі.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Спіс намінантаў Рэспубліканскага конкурсу «Нацыянальная літаратурная прэмія»

Найлепшы твор (зборнік твораў) паэзіі:

1. Намеснікаў Мікалай Аляксандравіч «Спросите у землі».
2. Шах Соф'я Мікалаеўна «Дыядэмная споведзь».
3. Іваноўскі Мікалай Пятровіч «Суквецце любові».
4. Яцук Таццяна Мікалаеўна «Зоркі ў прыполе».
5. Казека Алеся (Казека Аляксандр Мікалаевіч) «Марыйка».
6. Гурыновіч Фёдар Фёдаравіч «Ісці ўдваіх».

Найлепшы твор прозы:

1. Саветная Наталля Віктараўна «Кремень».
2. Пніламедаў Уладзімір Васільевіч «Праўда жыве па сярэдзін».
3. Ляшук Марыя Іванаўна «Сквозь зimy и вёсны».
4. Гаўрыловіч Уладзімір Мікалаевіч «Па веры вашай...».
5. Сіненка Вітал Георгіевіч «Я не убит подо Ржевом. Завещание отца».
6. Матвеева Анатоль Яўгенавіч «Демон против лютваффе».

Найлепшы твор публіцыстыкі:

1. Макараў Уладзімір Мацвеевіч «Во имя будущего страны. О приоритетах национальной безопасности».
2. Бандарэка Вячаслаў Васільевіч «За други своя. Герои и подвиги Беларуси».
3. Грышкевіч Аліна Тадэвушаўна «Судьбы женщин — судьба единой Беларуси».

Найлепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства:

1. Мікуціў Мікалай Уладзіміравіч «Краса, і праўда, і змаганне: літаратурна-крытычныя артыкулы».
2. Сабуць Аліна Эдмундаўна «Літаратурныя дыялогі: мастацкія пошукі беларускай літаратуры XX—XXI стагоддзяў».
3. Русілка Вольга Іванаўна, Локун Валянціна Іванаўна «Палескі дзівасі!».
4. Укладальнік Якавенка Наталля Васільеўна «Янка Купала».

Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва:

1. Дашкевіч Таццяна Мікалаеўна «Куда бежит собака».
2. Быкава Святлана Анатольеўна «Мастак-чарадзеі».

3. Кажура Віктар Віктаравіч «Энцыклапедыя юнага натураліста».
4. Бахнова Святлана Васільеўна «Зайкіны сказкі» (серыя кніг).
5. Быстрымовіч Валянціна Яфімаўна «Шкодніцы».
6. Дамаронак Таццяна (Кудраўцава Таццяна Іванаўна) «Казкі бабулі Белай Вароны».
7. Кулічэнка Уладзімір Уладзіміравіч «Аптека на Фонарном», «Профессор Флавио и огонь-вода».
8. Марозаў Змітрок (Марозаў Змітроў Змітроўевіч) «Вясёлы калаўрот».
9. Нікалаеў Змітроў Міхалавіч «Питер, Лейла и кристаллы добра».
10. Фралова Іна Мікалаеўна «Андрэйкава лета».
11. Багданова Ірына Андрэеўна «Разважалкі».
12. Сучкова Таццяна Аркадзеўна «Необычайные приключения на острове Плакситы».
13. Багданова Ліна (Богдан Галіна Анатольеўна) «Кругосветное путешествие двух заклятых врагов и одной маленькой вредины».
14. Мазго Уладзімір Мінавіч «Казкі ката-марахода».
15. Зелянюк Сяргей Віктаравіч «Вялікая энцыклапедыя маленькага прафесара. Таямніцы беларускай мовы».
16. Мельнікаў Анатоль Леанідавіч «Фотографические приключения Тимофея Пленкина».
17. Аўласенка Генадзь Пятровіч «Таямніцы назваў».
18. Стэльмах Алена Анатольеўна «Пашка і сонечны праменьчык».
19. Шчарбакова Алена Яўгенаўна «Казачны горад».
20. Міус Жанна (Усцінава Жанна Віктараўна) «Малёк Удалёк і Жах-Рыба».
21. Шпонік Галіна Барысаўна «Штукарскы месяцавага зайчыка».
22. Азінцова Людміла Леанідаўна «Моя комплексная сестра».

Найлепшы дэбют:

1. Купрыянец Таццяна Аляксандраўна «Дом из белого кирпича».
2. Карась Вікторыя Віктараўна «Домік добрай казкі».
3. Маісеёў Ігар Яўгенавіч «Остров Глазовка, или Главные по аистам».
4. Петрашкёвіч Марына Генадзеўна «Гарадскі дамавік».
5. Прыходзька Алеся Пятроўна «Хлюпик и друг его Нюня».

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Гучала пушкінскае слова

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ і культурна-асветніцкая грамадская арганізацыя «Наша Русь» правялі каля помніка А. С. Пушкіну ў Мінску свята паэзіі. Уно было прымеркавана да дня нараджэння класіка рускай літаратуры і Дня рускай мовы.

Уступнае слова пра значэнне творчасці паэта ў наш час, пра супрацоўніцтва пісьменнікаў Беларусі і Расіі сказаў вядучы імпрэзы, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў.

Перад прыхільнікамі творчасці выдатнага рускага паэта выступілі таксама паэты Вадзім Спрынчан, Валянціна Драбышэўская, Уладзімір Туліну. Вершы А. С. Пушкіна прагучалі ў выкананні Таццяны Пляшчынскай, а таксама навучэнцаў будаўніча-архітэктурнага каледжа і СШ № 218 г. Мінска.

Прагучалі вершы рускага класіка і на беларускай мове. Свае пераклады любімых твораў паэта прачытаў Міхась Пазнякоў.

Павел КУЗЬМІЧ
Фота даслана аўтарам

Выступае Міхась Пазнякоў.

імпрэзы

Я і свет вакол мяне

Пад такой назвай прайшло першае летняе пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Верасок», якая была створана па ініцыятыве Мінскага гарадскога аддзялення СПБ пры дзіцячай бібліятэцы № 16.

Творчы кіраўнік літаратурнай гасцёўні паэтэса Іна Фралова павіншавала слухачоў-школьнікаў, а таксама іх настаўнікаў з летнімі канікуламі і прадставіла гасця — пісьменніка Леаніда Багдановіча.

Леанід Уладзіміравіч расказаў пра свае любімыя кнігі, якія ўразілі яго ў дзяцінстве. Запытаўся: што цікавіць сучасных дзяцей. Пасля расказаў пра здарэнні і цікавыя знаёмствы з жывёламі і птушкамі. Дзяцей вельмі ўразілі апаведы і пра неспадзяваную сустрэчу ў лесе з ласікай, і пра сяброўства з параненай казуляй, і пра старога сабаку, які пасля здрады гаспадара не страціў давер да чалавека. Сабака, якога гаспадар наўмысна пакінуў у лесе, трапіў у пастку. І ледзь жывы ад болю і стомы завітаў у двор да Леаніда Уладзіміравіча па дапамогу.

Леанід Уладзіміравіч і Іна Мікалаеўна прачыталі некалькі ўласных вершаў на згаданую тэму. Іна Фралова таксама правяла віктарыну на веданне назваў птушак па-беларуску.

Ганна СТАРАДУБ

Чытанне. Танцы. Спевы

Днямі ў актавай зале Дома літаратара адбыўся фінал папулярнага сярод навучэнцаў рэспубліканскіх устаноў адукацыі конкурсу «Жывая класіка». У сталіцу з'ехаліся найталенавіцейшыя вучні школ з самых розных куткоў краіны разам са сваімі настаўнікамі і бацькамі. Многія выступленні ўражвалі ўзроўнем падрыхтоўкі: акрамя ўласна чытання, дзеці дэманстравалі іншыя сцэнічныя элементы — танцы, спевы, касцюмы, часта эфект уздзеяння ўзмацняўся пры дапамозе медыясродкаў. Журы было надзвычай складана выбраць найлепшае з добрага і таленавітага, калі літаральна кожны ўдзельнік не пакідаў глядачоў абьякзаванымі.

Больш падрабязна пра конкурс чытайце ў наступным нумары.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

конкурсы

Творы ў імя міру

Падведзены вынікі адкрытага рэгіянальнага літаратурнага конкурсу «У імя міру», арганізаванага Брэсцкім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і Кобрынска-Маларыцкай міжраённай арганізацыйнай структурай ДТСААФ. Узнагароджанне пераможцаў адбылося ў Кобрынскай цэнтральнай раённай бібліятэцы.

Падчас узнагароджання пераможцаў.

На конкурс прыйшло болей за 70 работ з розных куткоў Беларусі. Самай шматлікай была намінацыя «Паэзія» ва ўзроставай катэгорыі «18 гадоў і старэйшыя» — 40 вершаваных твораў, найлепшым з якіх, па меркаванні журы, стала паэма-быль «На смерць узятых ратаваў» кабрінчанкі Зінаіды Навасад. Другое месца — у члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, мінчанкі Тамары Кавальчук, трэцяе — таксама ў члена СПБ, жыхара Астрэвецкага раёна Аляксандра Марозава. Спецыяльным дыпламам «За захаванне памяці пакаленняў» адзначана кабрінчанка Марына Міхалюк. Сярод пачаткоўцаў (14—17 гадоў) месцы размеркаваліся наступным чынам: першае — Віялета Сямёнава, другое — Іван Кузьмянок, трэцяе — Волга Шымайла. Усе пераможцы — навучэнцы школ Кобрыншчыны.

Цікавымі і разнастайнымі былі творы ў намінацыі «Мастацкае

апаваданне», дзе дыплом за першае месца атрымала член СПБ, мінчанка Волга Паўлючэнка (Норына), другое — Кацярына Койпыш з Бабруйска. Другое і трэцяе месца — у навучэнцаў з Баранавічаў. Спецыяльным дыпламам узнагароджаны член СПБ Венямін Бычкоўскі з Івацэвіцкага раёна.

У намінацыі «Эсэ» ўсе члены журы аддалі перавагу рабоце члена СПБ, жыхара Жабінкі Анатоля Бензэрука «Драмлёўцы: гісторыя адной сям'і». Гамлячанка Таццяна Дзеніскавец атрымала дыплом другой ступені, жыхарка Салігорска Алена Разумоўская — дыплом трэцяй ступені, член СПБ, жыхар Брэста

Аляксандр Валковіч — спецыяльны дыплом. Сярод юных эсэістаў (14—17 гадоў) найлепшы твор напісала Кацярына Койпыш з Бабруйска. Другое і трэцяе месца — у навучэнцаў з Кобрынскага раёна Ангеліны Леліч і Віталія Гардзеюка.

Юныя пераможцы ўзнагароджаны грашовымі прэміямі ад Кобрынска-Маларыцкай МРАС ДТСААФ, а дарослыя — прызамі ад партнёраў-спонсараў конкурсу. Падчас імпрэзы святочнай настрой прысутным падарылі песні ў выкананні вакальнага гурта «Фантазія», удзельнікам якога з'яўляюцца бібліятэкары.

**Наталія КАНДРАШУК
Фота Жанны ЕЛІЗАРАВАЙ**

Web-квэст па-лідску

Вынікі абласнога конкурсу сярод публічных бібліятэк Гродзенскай вобласці на найлепшую віртуальную віктарыю, інтэрактыўную гульню, анлайн-крыжаванку «БІБЛІЯТЭКА.ВУ» былі абвешчаны на абласным фестывалі кнігі «Гродзенскі Літфэст».

Арганізатарам конкурсу выступілі ўпраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама і ДУК «Гродзенскага абласнага навуковага бібліятэка імя Я. Ф. Карскага». Дзякуючы супрацоўнікам бібліятэк на свет з'явіліся новыя лічбавыя рэсурсы, якія актыўна прымяняюцца ў правядзенні мерапрыемстваў і выкарыстоўваюцца для рознаўзроставай аўдыторыі.

Дыпламам першай ступені ў намінацыі «Найлепшы інфармацыйна-забаўляльны рэсурс, створаны раённымі (цэнтральнай гарадской) і гарадскімі бібліятэкамі» ўзнагароджана Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы за падрыхтоўку web-квэсту «Усмяю пачатак тут, у краі маім родным». Створаны рэсурс дазваляе здзейсніць падарожжа па Лідскім краі і паразважаць пра яго багатую гісторыю, даследаваць памятных мясціны і славунасці; успомніць пісьменнікаў-землякоў, якія апявалі і апяваюць прыгажосць Лідчыны.

Ажыццявіць доступ да гульні магчыма з галоўнай старонкі сайта бібліятэкі www.libro-lida.by, спасылкі на

Намеснік дырэктара Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы Алена Быстрыцкая і намеснік начальніка ўпраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама Сняжана Куратчык.

рэсурс таксама прадстаўлены на ўсіх старонках устаноў у сацыяльных сетках. Супрацоўнікі бібліятэкі перакананы, што краязнаўчы web-квэст дасць імпульс да вывучэння гісторыі Лідчыны.

**Дар'я МАРЦІНКЕВІЧ
Фота даслана аўтарам**

да ведама

Чарговы сезон

Абласная літаратурная прэмія Брэсцкага аблвыканкама імя Уладзіміра Калеснікі за дасягненні ў галіне літаратуры адкрыла прыём заявак.

Літаратурная прэмія заснавана ў 2007 годзе і ўручаецца па трох намінацыях: «Праза» (у тым ліку «Драматургія»), «Паэзія», «Дзіцячая літаратура» і прысуджаецца ў тонар таленавітага пісьменніка, літаратуразнаўцы, педагога Уладзіміра Калеснікі. За мінулы перыяд прэмія была адзначана творчасць 41 літаратара Брэстчыны.

Матэрыялы на вылучэнне твораў на саісканне прэміі дасяляюцца не пазней за 1 верасня на адрас Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі: пр-т Машэрава, 75/1, каб. 605 (тэл. МТС +375333181589) У аргкамітэт неабходна падаць: кароткую біяграфічную даведку, 2 экзэмпляры кнігі, якая была выдана з 2020 да 2023 года, рэцэнзіі, водгукі ў прэсе на дадзены твор.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

на развітанне

Назаўжды ў беларускай культуры

Пайшла з жыцця вядомая філолаг-славіст, член Саюза пісьменнікаў Расіі, перакладчыца Ідалія Ігнацьеўна Кананец. І хаця жыла яна ў Санкт-Пецярбургу, вялікі ўнёсак зрабіла менавіта ў беларускую літаратуру, рупячыся аб пашырэнні яе вядомасці ў свеце.

Нарадзілася Ідалія Кананец 6 лютага 1928 года ў Віцебску. Бацька быў загадчыкам абласнога аддзела народнай адукацыі, маці — хатняй гаспадыняй. У ліпені 1941 года сям'ю эвакуіравалі ў Омскую вобласць. Са студзеня 1942 года, адначасова з вучобай у школе, працавала тэлефаністкай. Восенню 1943 года пераехала ў Саратаў, дзе вучылася ў тэхнікуме і была санітаркай у шпіталі. З мая 1944-га — у Ленінградзе. Працавала ў Ленінградскім універсітэце архіварыясам і вучылася на падрыхтоўчых курсах, пасля заканчэння якіх паступіла на філалагічны факультэт гэтай навучальнай установы. Скончыўшы ўніверсітэт, адпрацавала тры гады настаўніцай на Камчатцы, пасля чаго вярнулася ў Ленінград. З 1955 года — выкладчыца ў Ленінградскім дзяржаўным універсітэце тэхналогіі і дызайну, потым у Ленінградскім дзяржаўным універсітэце аэракасімнага прыборабудавання.

Пераклала на рускую мову кнігі беларускіх пісьменнікаў Яна Скрыгана, Максіма Гарэцкага, Якуба Коласа, Адама Мальдзіса, Георгія Марчука.

Узнагароджана медалямі «За доблесную і самаадданую працу ў гады Вялікай Айчыннай вайны 1941—1945 гг.», «Ветэран працы» і інш. Светлая памяць цудоўнай перакладчыцы, імя якой назаўжды застанецца ўпісаным у гісторыю беларускай культуры!

«ЛіМ»-люстэрка

Дні культуры Рэспублікі Беларусь прайшлі ў Кыргызскай Рэспубліцы, гаворыцца на сайце айчыннага Міністэрства культуры. У рамках ініцыятывы былі арганізаваны Дні кіно, мастацкай выставы элементу немагэтырнай культурнай спадчыны, гала-канцэрт майстроў мастацтваў. Праграму, апроч іншага, склалі экспазіцыі «Традыцыйнае мастацтва маляваных дыянаў Віцебскага Паазер'я», выступленні Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі, народнага артыста Беларусі Уладзіміра Громава, заслужаных артыстаў Беларусі Алены Ланской і Жанет. Да таго ж адбыліся перагаворы беларускай дэлегацыі з кіраўніцтвам Міністэрства культуры, інфармацыі, спорту і маладзёжнай палітыкі гэтай краіны, а таксама сустрэчы з кіраўнікамі вядучых тэатральна-відовішчых устаноў і ўстаноў адукацыі ў сферы культуры.

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Казахстане Павел Уцопін прыняў удзел у святочных мерапрыемствах, прысвечаных 10-годдзю з дня ўтварэння грамадскага аб'яднання «Беларускі культурны цэнтр «Радзіма» горада Астана. У прывітаньным слове Павел Уцопін падкрэсліў, што стварэнне цэнтра стала магчымым дзякуючы аб'яднанню неабыхавых энтузіястаў па папулярнасці беларускай культуры ў Казахстане, якім удалося адыграць немалую ролю ў яе захаванні і развіцці на казахстанскай зямлі. БелТА нагадавае, што першачарговымі задачамі ўстаноў сталі захаванне традыцый і звычайў, вывучэнне беларускай мовы, гісторыі, культуры. За кароткі час цэнтр змог распрацаваць і ажыццявіць шэраг праектаў — прэзентацый, сустрэч, канцэртаў, урокаў патрыятызму. Старшынёй культцэнтра «Радзіма» з'яўляецца Дзмітрый Астаньковіч, докан факультэта музыказнаўства і фартэпіяна Казахскага нацыянальнага ўніверсітэта мастацтваў, кампазітар.

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі прадставіў спектакль «Шлюб з ветрам» на Платонаўскім фестывалі мастацтваў у Варонежы. «Шлюб з ветрам» — найлепшы спектакль 2019 года па версіі тэатральных крытыкаў, журналістаў і блогераў (прэмія «Тэатральная Беларусь»). У 2021-м ён быў прызнаны найлепшым на XXV Міжнародным тэатральным фестывалі «Белая Вежа» ў Брэсце. Таксама ў 2021 годзе пастаноўка атрымала прыз прэсы імя Леаніда Папова як спектакль вялікай формы на XXXI Міжнародным тэатральным фестывалі «Балтыскі дом» (Санкт-Пецярбург). Дарчэ, 5 і 6 чэрвеня Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі прадставіў спектакль «Камень дурасці» на XVI Міжнародным тэатральным фестывалі імя А. П. Чэхава ў Маскве, удакладняе «СВ. Беларусь сегодняя».

Тэатры лялек з Мурманска і Новасібірска ўпершыню прымуць удзел у «Славянскім базары», расказаў журналістам на прэс-канферэнцыі, што прайшла ў Віцебску, дырэктар Беларускага тэатра «Лялька» Аляксандр Грыгор'еў. Сёлетня глядачоў чакае нямаля цікавых праектаў. Віцебскі тэатр дасць старт «Лялечнаму кварталу» спектаклем «Насарог і жырафа» 13 ліпеня. Дзіцячы драматычны тэатр з Санкт-Пецярбурга пакажа свой спектакль «Пякарня братоў Грым, або Казка пра пернікавы дамок». Упершыню на «Славянскім базары» выступяць Мурманскі тэатр лялек (з «Чырвонай Шапачкай») і Новасібірска тэатр лялек (са спектаклем «Карлік Нос»). Таксама артысты лялечных тэатраў прэзентуюць праекты і для дарослых. Напрыклад, госці з Санкт-Пецярбурга прадставяць спектакль «Матылёк», а Пермскі тэатр «Карабаска» пакажа пастаноўку «Аліса, сны і фантазіі».

Міжнародны фестываль «ТэксТыльны букет» пачае адкрыццём з 14 да 18 чэрвеня ў Мінску. Ён аб'ядноўвае больш за сто прафесійных мастакоў і народных майстроў з Беларусі, Расіі і Аўстрыі, паведваючы ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, дзе і праходзіць фэст. Наведвальнікі ўбачаць творы беларускіх мастакоў — віцячанкі Наталлі Лёўскай, мінчанка Любові Кірылавай і Веры Бліновай. Традыцыйна мінскі квілт-клуб «Валошкі», адзін з аўтараў ідэі фэсту, прэзентуе новы праект «Родны сэрцу горад мой». Расійскія мастакі Наталля Цвяткова і Ірына Вароніна (Санкт-Пецярбург), Ганна Мокіна (Растоў-на-Доне), Наталія Касьянкоўская (Ленінградская вобласць), Вера Шчарбакова (Масква) прадставяць напрамку развіцця тэкстыльнага мастацтва сваёй краіны. Беларуска-аўстрыйскі праект *Windows & Bridges* («Вокны і масты») пазнаёміць з творчасцю маладых аўтараў. Выстаўка работ будзе даступна для наведвання да 30 ліпеня.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

У атмасферы прыязнасці

Таксама міністр дадаў, што на фестывальных пляцоўках сабраны найлепшыя дасягненні, напрацоўкі ў сферы культуры.

— Гэта чарговы раз дэманструе, наколькі багатыя гісторыя і традыцыі Беларусі. Людзі з задавальненнем гуляюць па горадзе. Калі падумаць: дзе яшчэ можна ўбачыць такую прыгажосць, спакой, як у Беларусі? Пануе атмасфера прыязнасці, разумення. Людзі ўсміхаюцца, і гэта трэба шанаваць, — падсумаваў ён.

На працягу двух дзён па ўсёй вуліцы Прытыцкага аж да Цэнтральнай плошчы размясцілася мноства яркіх пляцовак. Тут і рамеснікі, і музыканты, і акцёры. Зацікавіла пляцоўка ад Бярэзінскай бібліятэкі. Работнікі ўстановы падышлі да ўдзелу ў фестывалі крэатыўна. Тамара Кругалевіч, загадчыца аддзела маркетынгу і сацыяльнай культуры дзейнасці, з радасцю прэзентавала распрацоўку бібліятэкараў — літаратурную рулетку. Асноўны конкурс — веданне творчасці і біяграфія пісьменнікаў — урадженцаў

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Бярэзінскага раёна. Круціш рулетку і адказваеш на пытанні накшталт «Хто такі бярэзінскі Быкаў?»

— Хто не ведае — падказваем і заадно папулярызуюем творчасць нашых землякоў, — каментуе Тамара Кругалевіч.

А для мацнейшага эфекту тут яшчэ ёсць і спецыяльны кувэрэк з кнігамі, у кожную з якіх укладзена рэчасаячыця са зместам твора.

Ідзем далей па фестывальнай вуліцы. Вакол так шмат захапляльнай музыкі, што немагчыма ўстаць на месцы: такі хочацца пуціцца ў скокі. Каля кінатэатра «Радзіма» — асабліва атмасфера, якую ствараў полацкі ансамбль народнай песні «Заманіха».

— Я ў Маладзечне ўвогуле першы раз, — дзеліцца ўражаннямі адна з удзельніц калектыву Вольга Матросава. — Настрой святочны, людзі ўсміхаюцца, публіка гарачая.

Яшчэ большай святочнасці «Маладзечна-2023» давала і тое, што сёлета вырашылі сумясціць фестываль і школьны выпускныя горада і раёна. Выпускнікі ў сваіх адметных уборах урачыста ішлі ў Летні амфітэатр, дзе найлепшыя з іх атрымалі свае медалі і атэстаты.

Адно з асноўных мерапрыемстваў фестывалю — конкурс маладых выканаўцаў беларускай эстраднай песні. Удзел прыняў 21 вакаліст. Асабліва конкурс — у якасці конкурсных кампазіцый стваралі рэмейкі вядомых песень ад беларускіх аўтараў выключна на беларускай мове. Усе нумары аказаліся яркія і цікавыя. Аднак шчаслівым уладальнікам Гран-пры імя Уладзіміра Мулявіна стаў толькі адзін вакаліст: Данііл Савеня. Юнак вучыцца на 3 курсе Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў па спецыяльнасці «Мастацтва эстрады (спевы)». На конкурсе ён выканаў «Жаданую і «Святую асветніцу». Музыку да кампазіцыі напісала яго настаўніца Алена Аграскевіч. Таксама лаўрэатамі конкурсу сталі Маргарыта Шыбаева з Мінскай вобласці (першае месца), другое падзялілі Аляксандр Журовіч з Мінска і Аляксандр Малашанка з Віцебскай

вобласці. А трэцяе дасталася Дар'і Часлаўскай з Магілёўскай вобласці.

Завяршыўся фестываль 10 чэрвеня на сцэне Летняга амфітэатра маштабным гала-канцэртам. На закрыцці міністр культуры Анатоль Маркевіч падкрэсліў, што XXII фестываль становіцца гісторыяй. Па яго словах, глядчы атрымалі непаўторныя эмоцыі ад сустрэч і імпрэз, а беларусы, безумоўна, могуць ганарыцца сваёй гісторыяй і багатай нацыянальнай культурай.

Таксама ён дадаў, што конкурс маладых выканаўцаў беларускай эстраднай песні — галоўная падзея фестывалю. Анатоль Маркевіч пажадаў вакалістам дасягненняў у творчасці і заваявання новых вышынь, а таксама заклікаў не засмучацца тых, каму крыху не хапіла да перамогі — дасягнуць заповітнай мары ім дапаможа напружаная праца і жаданне дарыць людзям сваю любоў.

Далей глядачоў чакала вялікая канцэртная праграма ў фармаце народнага караоке (тэксты песень трансліраваліся на экране) і маладзёжнай дыскатэка да позняй ночы на Цэнтральнай плошчы.

Лізавета ГОЛАД, фота аўтара

3 акцэнтам на маладых

Дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Беларусі, якая бярэ ўдзел у мерапрыемствах Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне, штогод абнаўляецца. Уражання таго, хто трапіў сюды ўпершыню, заўсёды яркія, высокаэмацыянальныя. Але і тыя, хто ўжо стаў старажылам фестывалю, як, напрыклад, Уладзімір Мазго, Віктар Шніп, не хаваюць свайго захаплення маштабнасцю падзеі і яе культурнай значнасцю.

Так было і гэтым разам. 10 чэрвеня а палове дзясятай раніцы на пляцоўцы каля Дома літаратара ў Мінску стаў аўтобус, які цалкам мог прэтэндаваць на назву «Паэтычны». Яго пасажырамі сталі менавіта паэты, думкамі скіраваныя ў напрамку вялікага нацыянальнага свята. Як вядома, усяму пачатак — Слова. Паэт стварае аснову для песні. Выдатна, калі верш падхоплівае кампазітар, а паэла выканаўца ажыўляе яго. Так песня набывае крылы і ліццё, краінае самыя тонкія стрункі душы.

Для паэта важна чуць паэта, асабліва калі гэта класік, Пясняр тваёй зямлі.

Таму штогадовае наведванне Вязыні для сучасных літаратараў — як глыток крынічнай вады, як чароўны пах скошанага лугу, як непераяздзены смак свежага хлеба... Такая незвычайная аўра пануе ў купалаўскіх мясцінах, кліча вяртацца сюды зноў і зноў. Іван Дамінікавіч Луцэвіч, здаецца, вітае жаданых гасцей.

Каля помніка паэту заўсёды шмат ахвотных выступіць. Кожнаму хочацца падзяліцца сваім, шчырым, сардэчным, тым, што стала працягам вялікага літаратурнага рэю ад класікаў да цяперашніх творцаў. Сведчанне таму — новыя томкі паэзіі, напісаныя душой радкі. Старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ Людміла Кебіч прадставіла менавіта такую кнігу — «Постаці Айчыны», створаную паэтамі Гродзеншчыны да 140-гадовага юбілеяў Я. Купалы і Я. Коласа.

Заходзім у Купалаву хату. Моўкі слухаем яго «Малітву» у выкананні Уладзіміра Мулявіна і яшчэ больш разумем глыбінную любоў Паэта да Радзімы. І самі імкнёмся быць сугучнымі з Песняром. Літаратурную гасцёўню ў Палацы культуры г. Маладзечна так

Віктар Шніп.

і назвалі — «Радзіма мая міралоўная». Валянцін Семіянка, Таццяна Агросанка, Настася Нарэйка, Тамара Мазур, Наталія Валчок — слова за словам аб тым, жыць чалавеку без чаго немагчыма: Айчыне, сумленні, любові...

Пра тое ж, на гэты раз мовай дзіцячай кнігі, пры падтрымцы Выдавецкага дома «Звезда» гаварылі Іна Фралова, Уладзімір Мазго, Таццяна Дземідовіч, Тамара Кавальчук на дзіцячай пляцоўцы ў маладзечанскім парку.

Адметнай падзеяй сёлетняга Нацыянальнага фестывалю ў Маладзечне стала ўзнагароджанне пераможцаў I Рэспубліканскага конкурсу імя лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, паэта Міколы Мятліцкага «Радком вярнуся па вясне» сярод маладых паэтаў краіны. Мікалай Міхайлавіч вельмі любіў гэты фестываль. Апошнім часам, перамагаючы хваробы, збіраўся з сіламі, каб паехаць у Маладзечна, дзе быў шанюным гасцем. Ён ганарыўся сваёй краінай з магутнай духоўнасцю. Пасля такіх паездак, казаў, вершы на паперу прасяцаюць самаі.

Старшыня журы конкурсу Міхаіл Пазнякоў, абвясціўшы яго вынікі, выказаў задаволенасць канкурсантамі: «Мы рады новай плыні. Маладыя — наш працяг».

У першую чаргу варты сказаць пра ўжо даволі знаёмыя ў літаратуры імяны членаў СПБ Алены Басікірскай, Кацярыны

Роўда, Рагнеда Малахоўскага. У конкурсным спаборніцтве да іх далучыліся Кацярына Мізэрыя з Кобрына, Андрэй Дарожкін і Дзівана Трацяк з Гродна, Алена Новік і Аліна Шакаль з Дзяржынска.

Яны атрымалі дыпламы, кнігу Міколы Мятліцкага «Лучнасць», кветкі. І, між іншым, вытрымалі своеасаблівы экзамен: чыталі свае вершы.

Дэлегацыю СПБ чакаў і вось такі прыёмны сюрпрыз. Галіна Адамовіч, намеснік дырэктара Маладзечанскай цэнтральнай раённай бібліятэкі, наш гід па ўсіх мерапрыемствах свята, раіла абавязкова зазірнуць і ў яе ўстанову. Там размясцілася выстаўка маладзечанскага мастака Мікалая Аўсянікава, і нам сапраўды пашчасціла далучыцца да шматлікіх аматараў яго творчасці, паціснуць руку майстру і сказаць у яго адрас добрыя словы. У прыватнасці, дырэктар выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяна Анцух выказала вялікую цікавасць да творчага шляху мастака. Больш за 200 выставак прайшло ў яго амаль за 40 гадоў. Шмат было рэспубліканскіх, многа — за мяжой. А вось такія — на радзіме, для землякоў, — заўсёды найбольш хваляючыя.

І калі паэты адправліліся гуляць па пляцоўках Нацыянальнага фестывалю, яны там таксама мелі поспех. Былі цёпла сустрэты сваімі дарагімі чытачамі. Творцаў урадавалі экспазіцыі бібліятэк Міншчыны, дзе адбывалася жывое пераўтварэнне твораў беларускай літаратуры.

У праграму гала-канцэрта, які завяршаў XXII Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-2023», былі ўключаны таксама нашы прадстаўнікі. Гучалі вершы Алены Стэльмах, Аляся Бадака, Міхася Башлакова, Міхася Пазнякова. Паэзія лунала над Маладзечнам!

Алена СТЭЛЬМАХ
Фота Віктара ІВАНЧЫКАВА

Яўгенія Янішчыц у святле дароўных надпісаў

Трыццаць пяць гадоў няма з намі Яўгенія Янішчыц. Але яе прысутнасць адчувае кожны, хто мае адносіны да паэзіі. Сёння размова пойдзе пра кнігі з дароўнымі надпісамі, якія захоўваюцца ў Літаратурным музеі Яўгенія Янішчыц. Яны былі перададзены ў фонд музея Марыяй Андрэеўнай Патапчук і настаўнікамі. Трыццаць гадоў апекавалася справамі музея Антаніна Паўлаўна Сідарук. Дзякуючы яе нястомнай працы ў 2013 годзе музею было прысвоена званне народнага.

3 верасня 2022 года музей даверылі маладой настаўніцы беларускай мовы і літаратуры Вікторыі Івануна Мілеўскай. Яна адгукнулася на маю просьбу зрабіць спіс кніг з дароўнымі надпісамі. Іх атрымалася 135. Яўгенія Янішчыц адрасавана 126; чатыры — маці і сыну паэткі (ад Н. Загорскай — 2, ад Б. Спрыччана — 1, ад В. Жуковіча — 1); пяць дароўных надпісаў належыць самой Яўгеніі Янішчыц.

Першы — Аркадзію Міронавічу Грэчку (1923—1998), які быў дырэктарам Мержыцкай васьмігадовай школы і настаўнікам беларускай мовы і літаратуры. Жэня-студэнтка яму падарыла «Дзень паэзіі» (1966): «Майму настаўніку Аркадзію Міронавічу, Што зараніў у душу маю зерне залатой паэзіі. З любоўю Ж. Янішчыц. 21.VI.67г.».

Чатыры — Фёдару Фёдаравічу Цудзілу (1936—1998), настаўніку рускай мовы і літаратуры Парэцкай сярэдняй школы. Вось адзін з іх на кнізе «Дзень вечаровы»: «Дарагі Фёдар Фёдаравіч, ведаю, што нязменна застаюся ў вялікім даўгу перад Вамі. Шчырае дзякуй Вам за выдатныя ўрокі, за шчырую зацікаўленасць да маіх першых радкоў, за ўсё, чым вялікая і багатая Ваша душа!

Моцнага Вам здароўя і добрых паслухмяных вучняў.

Заўсёды Ваша вучаніца
Жэня Янішчыц,
Мінск, 8.X-1974 г.».

Фёдар Фёдаравіч ганарыўся сваёй вучаніцай, верыў у яе. У Літаратурным музеі захоўваецца і яго дароўны надпіс на кнізе «Пра час і пра сябе: аўтабіяграфія беларускіх пісьменнікаў / [складанне і падрыхтоўка тэкстаў Я. Казекі] / Мінск: Беларусь, 1966»: «Жэне Янішчыц, мой лухейшай учэніцы, с твёрдай верой в то, что в будущих изданиях этой книги я прочитаю её автобиографию.

29 августа Ф. Цудило.
1966 г. д. Поречье, школа».

Давайце паглядзім, якімі азначэннямі карысталіся пісьменнікі ў дароўных надпісах да Я. Янішчыц: «Таленавітай паэтэсе з вялікай будучыняй» (Д. Бугаёў, 1970), «лепшай паэтэсе Беларусі» (Р. Барадулін, 1978), «поэтэсе чыстаго і рэдкага даравання» (Н. Чернова, 1980), «цудоўнай і адной з найвыдатнейшых паэтэс Беларусі» (В. Шніп, 1983), «сапраўднай паэтыцы» (А. Сямёнава, 1986), «Яркай і самабытнай паэтэсе» (К. Жук, 1988), «Мілай Вясёлцы беларускай паэзіі» (Н. Загорская, 1982).

Тамара Чабан выказала адносіны да творчасці паэткі як літаратуразнаўца: «Дарагой Жэні Янішчыц, аб цудоўнай паэзіі якой так хораша і прыемна пісаць, — з найлепшымі пажаданнямі. 20.V-88».

Многія пісьменнікі адрасавалі дароўныя надпісы: «Жэні» (В. Вярба, 1978; Г. Далідовіч, 1983), «Женечке» (Л. Васільева, 1986) або «Жэні Янішчыц» (Д. Б.-Загнетава, 1973, Хв. Жычка, 1987).

У дароўных надпісах аўтары адзначаюць і чалавечыя якасці Я. Янішчыц: «Цудоўная» (М. Танк, 1974), «слаўнай і шчырай» (С. Законнікаў, 1977), «незвычайнай жанчыне» (Г. Васілеўская, 1978), «Мілай» (У. Караткевіч, 1977, Я. Брыль, 1985), «Светлай, паэтычнай, трапяткай» (Г. Бураўкін, 1981), «Дарагой» (Н. Гілевіч, 1971, В. Бечык, 1984, М. Аўрамчык, 1987), «непаўторнай» (А. Васілевіч, 1986), «Нежнай і сонечнай» (С. Красіков, 1988), «чуйнай, добразычлівай да маладых літаратароў» (В. Шніп, 1983), «мілай, добрай, неспакойнай паэтэсе» (А. Скрыган, 1985).

Пажадання іншых характарызуюць Я. Янішчыц як паэту і як чалавека: «слаўнай паэтэсе і таварышу» (Е. Лось, 1977), «шчыраму і шчыраму трапяткай душы чалавеку» (Х. Лялько, 1985), «адзінай у свеце» (П. Панчанка, 1987).

У канцы 70-х і 80-я гады ХХ ст. у дароўных надпісах з'яўляецца імя па бацьку: «Евгений Иосифовне Янішчыц» (Н. Ключыч, 1978), «Яўгенія Іосіфаўне» (А. Каняпелка, 1985) і паважлівыя адносіны: «Шаноўнай Жэні Янішчыц» (Я. Сіпакоў, 1983)...

Давайце паглядзім, як мяняўся тэкст дароўных надпісаў Ніла Гілевіча. Іх пяць. Вось першы на кнізе «Ад стром

балканскіх: вершы сучасных балгарскіх паэтаў / [пер. з балгарскай мовы Н. Гілевіч]. — Мінск: Беларусь, 1965»:

«Дарагой Жэні Янішчыц,
у талент якой моцна веру, —
радуся і ... саромеюся, што
у гэтым томе не ўсё, як хацеў бы.
Ніл Гілевіч 23/XI-68».

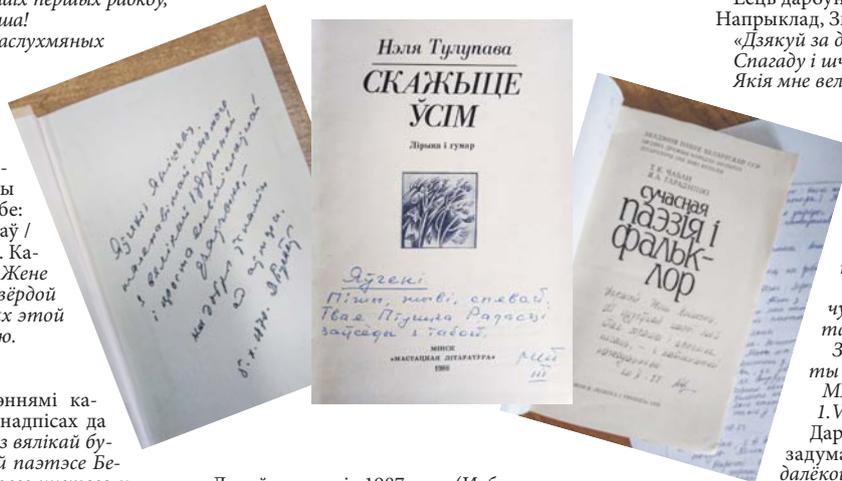
У 1968 г. Ніл Гілевіч адрасуе дароўны надпіс «Дарагой Жэні Янішчыц», у талент якой моцна верыць. Каб назваць чалавека «дарагім», трэба мець для гэтага падставу. Тут мы бачым бацькоўскія адносіны Гілевіча да Жэні.

Дароўны надпіс 1971 года на кнізе «Песня ў дарогу» (1957) пацвердзіць адносіны Гілевіча: «Дарагой Жэні Янішчыц — у якой і песня і дарога наперадзе, — з глыбокай верай і шчырай сімпатыяй. 18./V-71. Н. Гілевіч».

У трэцім дароўным надпісе 1980 года на кнізе «Беларускі фальклор у сучасных запісах: лірыка беларускага вяселля / Ніл Гілевіч // Мінск: Вышэйшая школа, 1979» з'яўляецца азначэнне «паважанай» і імя па бацьку, бо падарунак не толькі ад сябе: «Паважанай Яўгеніі Іосіфаўне ад студэнтаў-збіральнікаў народных скарбаў і ад укладальніка на памяць аб вечары «Слова пра Маці». Ніл Гілевіч. 26.III.80 г.».

У чацвёртым — на кнізе «Покліч жыцця і часу: публіцыстычныя выступленні і артыкулы / Ніл Гілевіч // Мінск: Беларусь, 1983» Ніл Сымонавіч называе Жэню «таварышам». Гэта значыць, прызнае роўнай: «Таварыш Жэня! Тая драўляная кладка, на якой я ўбачыў Вас у далёкім 1965, аказалася капітанскім моцікам вялікага карабля Беларускай паэзіі. Так трываю!»

З нязменным захапленнем Ніл Гілевіч
12.10.83. P.S. стар. 91, 109, 123».

Дароўны надпіс 1987 года (Избранное: стихотворения, поэмы / Нил Гилевич // Москва: Худ. лит., 1987) не патрабуе эпітэтаў, бо імя Яўгенія Янішчыц ужо гаворыць само за сябе: «Яўгенія Янішчыц — жанчыне нашай зямлі, пяснярыцы нашага лёсу. Ад усяго сэрца Ніл Гілевіч».

Па словах Н. Загорскай, Жэня Янішчыц увайшла ў беларускую літаратуру «яркай Вясёлкай». Н. Тулупа таксама адзначыла гэтую якасць творчасці паэткі: «Пішы, жыві, спявай. Твая Птушка Радасці заўсёды з табой».

Радаснае ўспрыняцце свету дапамагала Я. Янішчыц напаяцца паэзію святлом. Гэта радасць не бескляпотная. Яна патрабавала плённай працы. Магчыма, па гэтай прычыне В. Тарас параўноўвае яе з пчалой. Кнігу «Запах мёда: стихотворения [пер. с бел.]» В. Тарас падпісаў так: «Жэне Янішчыц — адной из пчёл этой книги. — Валентин Тарас 17.IV.-86 г.».

Самабитны талент Жэні Янішчыц ужо на пачатку яе творчага шляху прадбачылі многія. Напрыклад, Язэп Сямяжон: «Жэні Янішчыц — сардэчна, са спадзяваннем на тое, што вучні пойдучы значна далей, чым настаўнікі. Я. Сямяжон. 27 сакавіка 1968 г.»; Арсень Ліс: «Жэні Янішчыц даўні прыхільнік спеўнага голасу з захапленнем і ўдзячнасцю. 10.IV.70»; Адам Мальдзіс: «Страшэнна рады за тую кладачку і за той вясновы вецер, з якога ўсё і пачалося. Будучай Лесі Украінцы ў беларускай паэзіі, добрай Іузе. А. Мальдзіс. 27.V.70» («Добрая Іўга» — геранія твора «Козыр-дзёўка» украінскага пісьменніка Г. Квітка-Аснаўяненкі).

У Літаратурным музеі Я. Янішчыц асноўная частка кніг з дароўнымі надпісамі ад беларускіх пісьменнікаў, але ёсць і ад рускіх, балгарскіх, украінскіх. Дароўны надпіс Тамары Каламіец на кнізе «Колос літа мого: стихи / Тамара Коломиец // Киев: Молодь, 1979» сёння вельмі актуальны па змесце:

Яўгенія Янішчыц у радыцыві «Маладосці».

Жэні —
Нам жыць на цьому свеці труднім
(А в риму з «жыць» стае «дружыць»!).
Як жайворінкам в хмарах буднів
Снуваць пісьень срэблстучы нить.
То ж хай няка тін облудна
Між нас не стане ні на мить.
Хай буде шлях, що нас една,
Прямий, як сонячна струна.
Тамара.
9.IX.79 р.
м. Київ».

Нягледзячы на тое, што творца і чалавек не заўсёды супадаюць, Янка Сіпакоў убацьчы непадзельнасць: «Яўгенія Янішчыц, якая заўсёды для мяне непадзельная са сваёю песняю, — з пажаданнем целыні, радасці і спакою. Янка Сіпакоў 13. XII. 84».

Ёсць дароўныя надпісы, у якіх выказваецца падзяка. Напрыклад, Змітрок Марозаў піша: «Дзякуй за дабрату, Спагаду і шчырыя парады, Якія мне вельмі дапамагалі.

З павагай: Змітрок.
Люты 1988».

Мікола Мятліцкі сваю «Ружу вятроў» падпісаў так: «Жэня! Гэты зборнік мой — кволы водсвет твайёй каліны — поўны горкага болю, багата сарэты цяплом твайёй высокай душы. Я ведаю: ты з такіх, хто ніколі не збочыць з жыццёвага калінніка ў малінік жыццёвых ічадрот. Мужнасці табе зямно, цвёрдай хады, чуйнага рытму твайму сэрцу — на багата-багата гадоў.

З удзячнасцю гэтаму свету за тое, што ты ёсць.
Мятліцкі.
1.VI.1987 г.».

Дароўны надпіс Пятра Кошыла прымушае задумацца: «Евгений Янишчич — знаменитой и далёкой — от сирого, забытого автора. Петр Январь, 88» (Такой, как есть: стихи / Петр Кошель // Москва: Сов. писатель, 1987).

Ёсць і загадкі. На кнізе «Шарль Бодлер: лирика [пер. с фр.] Москва: Худ. лит., 1966» у якасці дароўнага надпісу выкарыстаны радкі Георгія Чулкова (1879—1939), паэта Сярэбранага веку:

«Понимаю я и ландыш влажно-внятный, ароматный;
Мне понятно всё, что внятно,
что проходит невозвратно.
Я живу, живу во сне, непрерывно, необъятно;
Звук и солнце — всё во мне, всё, как отблеск,
мне понятно».

Замест подпісу — толькі ініцыялы: Н.Н.Т. і дата 22.1.67. Почырк належыць хутчэй за ўсё дзяцвінне. Калі я разважала, хто б гэта мог быць, мне трапіў на вочы архіўны дакумент: даведка за подпісам дырэктара Белліфонду СССР Мікалая Татура (1919—2001). Я палічыла гэта добрым знакам, падказкай. Дачка М. Татура Наталія (1949—2023) — паэтка, вучылася ў 60-я гады ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце (цяпер акадэмія). Наталія магла перасякацца з Я. Янішчыц. Я схіляюся да думкі, што дароўны надпіс належыць ёй. Пацвердзіць ці абвергнуць гэтую выснову, на жаль, яна ўжо не можа.

Дароўныя надпісы гавораць пра тое, што Яўгенію Янішчыц любілі, паважалі, цанілі яе літаратурны талент і чалавечыя якасці. Так, Леанід Дайнека адзначаў: «Каб зло і сум на свеце знішчыць, прыйшла ў паэзію Янішчыц». Ніна Мацяш зычыла: «Мілая Жэня! Усёй душою зычу табе ічацца ад песні твайёй, ад Сына твайго, ад Любові! 19.XI.86».

Магчыма, Жэня Янішчыц не заўсёды мела шчасце ад песні сваёй і ад Любові. Але ж мы маем сёння гэтак шчасце і ад яе Песні, і ад яе Любові.

Тамара АЎСЯННІКАВА
Фота дасланы аўтарам

Эпіграмы творчай панарамы

Надаўна пабачыў свет цікавы зборнік «**Вострыя слоўцы**», у якім даследуюцца такія рэдкі ў нашы дні жанр, як **эпіграма**. Яго складальнік — найстарэйшы беларускі пісьменнік магіляўчанін **Віктар Арцём'ёў**. А дапамагі яму ажыццявіць даўнюю задуму, падрыхтаваў кніжку да выдання **Г. М. Дзятлава, І. У. Малінін, М. Г. Меха́нікаў, за што ён ім вельмі ўдзячны**.

Эпіграмы з'явіліся ў старажытнай Грэцыі дзве тысячы восемсот гадоў таму. У перакладзе з грэчаскай мовы слова «эпіграма» азначае самы звычайны надпіс. Ды з цягам часу сэнс яго трансфармаваўся, набыў болей шырокае значэнне: з адценнямі жарту, гумару, нават сатыры. Першы ж літаратурны вопыт эпіграмы, рускай эпіграмы, дарэчы, як сьвярджае шанюны Віктар Іванавіч, даў нам Сімяон Палацкі, а ўласна беларускія вострыя сатырычныя матывы з элементамі эпіграмы ёсць у шырока вядомай паэме К. В. Веранічына «Тарас на Парнасе». Ды паўнаватраснае жыццё айчынай эпіграмы пачынаецца ўсё ж ад Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча.

У нашы дні годным прадаўжальнікам іх памкненняў стаў вядомы беларускі паэт, аўтар многіх эпіграм, пародый Казімір Камейша. Менавіта ён стаў укладальнікам «Анталогіі беларускай эпіграмы», што выйшла яшчэ ў 2000 годзе ў мінскім выдавецтве «Ураджай».

Віктар Арцём'ёў сцісла, даступна знаёміць са зместам названай анталогіі, які складаюць эпіграмічныя прымаўкі, выслоўі, прыпеўкі. У іх ярка адчуваецца подых таго часу, нават эпохі. І пачынае з эпіграм класіка роднай літаратуры Янкі Купалы. Вось адна з іх пад назваю «Дурная мода»: «Скрозь цяпер пайшла дурная мода // Прыкрывацца іменем народа, // Каб пасля ад імені яго // Натварыць чорт ведае чаго».

Калі выбітны пясняр выклаў свае думкі ў чатырохрадовай эпіграме, то яго слыннаму паслядоўніку Сяргею Грахоўскаму хапіла і духу радкоў, каб пераканаўча сказаць: «Ніколі там не будзе ладу, // Дзе ўсе змагаюцца за ўладу». Ёсць у нашага земляка з Глусчыны і трапныя эпіграмічныя чатырохрадкоўі: «Не магу дазнацца зноў, // Як усё ж прымусіць // Быць сумленнымі сыноў, // Калі бацька хлусіць» альбо «Даводзілі: "Няма ў нас радняцый", // Цяпер, што "Нету беларускай наці", // Крычаць усюды трубным голасам, // Што Беларусь прыдумалі Купала з Коласам».

Укладальнік «Анталогіі...» Казімір Камейша са сваёй эпіграмаю «*Навука*» пайшоў яшчэ далей: «Вучыўся чалавецтва ў Бржэнева // І разувацца ў Хрушчоў. // А піць віно вучыўся ў Сталіна // І цверазець — у Гарбачова. // Вучыўся й сёння я цвэрозы, // Ды толькі ўсё чамусь праз слёзы».

Свой уласны погляд на жыццёвую рэчаіснасць за эпіграмаваў Янусь Малец: «Ёсць цяпер усё наўкола: // Ёсць бананы, пепсі-кола, // Толькі ў гэты час харошы // Бог забыўся даць мне грошы», а Мікола Татур задаволіўся самаэпіграмай: «Папрацаваў год з Дайлідам, // Стаў папчыцёвым інвалідам».

Выклікаюць непадробна цікавасць радкі з паэмы «Сказ пра Лысую гару». Віктар Іванавіч, праўда, чамусьці называе яе ананімнай, хаця, наколькі ведаю, прозвішча аўтара гэтага некалі забароненага шэдэўра нарэшце стала вядома. Ім з'яўляецца наш зямляк з Баруішчыны, выдатны паэт Мікола Аўрамчык, хаця раней аўтарства прыпісвалі слынныму Нілу Гілевічу. Ці, можа, гэта не зусім так?

Далей ідуць вострыя эпіграмы Якуба Коласа, Уладзіміра Караткевіча, Эдуарда Валасевіча, Рыгора Бардуліна, Максіма Лужаніна, Анатоля Экава, іншых творцаў. Анатоль Экаў прысвяціў эпіграму выдатнаму паэту, нашаму земляку з вёскі Бялянкавічы Касцюковіцкага раёна Алесю Письмянкову: «Ты хоць у прэзідэнта лезь, // Ды проста ўсё — як венок. // У тваім прозвішчы, Алесь, // Гучыць адно — пісьменнік».

Узятыя з жыцця так званыя «салныя» экспромты, прыпеўкі, эпіграмы выклікаюць шырую ўсмешку, узнікаюць настрой. Да прыкладу: «У зялёным цёмным лесе // Напаткала я Алесь. // Ой, Алесь ты мой, Алесь // Куды хочаш, туды лезь».

Віктар Іванавіч асобна выдзеліў экспромты, афарызмы, эпіграмы і дошпіты літаратараў Магілёўшчыны

з другой паловы ХХ стагоддзя і да нашых дзён. Пры гэтым зазначае, што складальнік «Анталогіі беларускіх эпіграмы» Казімір Камейша родам з Заходняй Беларусі. Яму бліжэй фальклор, гумар, сатыра свайго роднага краю. Таму Усходняя Беларусь прадстаўлена на крыху бядней. А калі так, то вялікую праробленую Камейшам працу абавязкова варта прадоўжыць, распачаць збор эпіграм ХХІ стагоддзя. Вось і прапонуе збольшага ўзоры экспромтаў, эпіграм, вершаў з элементамі эпіграм, напісаных літаратарамі нашага Прыдняпроўскага краю. Віктар Арцём'ёў робіць гэта на прыкладзе выдатнага паэта-земляка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы Аляксея Пысіна. І нагадвае, што Аляксей Васільевіч тонка валодаў гумарам, сатыраю. Пра гэта ён раскажаў таксама ў сваёй кнізе «Народны душою... Жыццё і творчасць Аляксея Пысіна», што выйшла ў 2020 годзе. Там ёсць артыкул на гэты конт з трапнымі пысінскімі выказваннямі. І прыводзіць некаторыя са свайго новага зборніка: «Галіна ў вочы выказала тое, // Што ўсім карцела і пякло: // — Ад вашага характару, настору // Ў кароў зімою кісне малако-ціо // Славы салдацкай польмя б'ецца, // Хто там з рукамі лезе пагрэцца!». А вось што ён казаў пра сябе самаго: «Даўно старэю не па ўзрасце, // І, можа, ўсё таму, братва, // Што вельмі дзеду пазаздросціў, // Калі было мне дваццаць два».

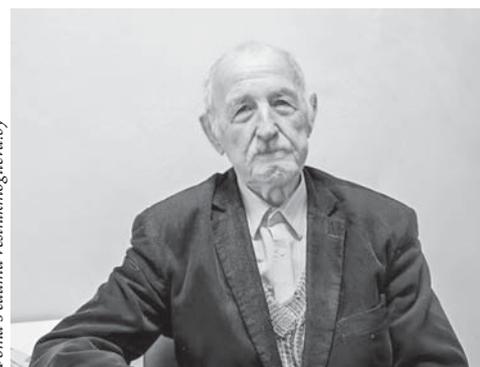
Пісьменнік Віктар Арцём'ёў шчыра прызнаецца: ёсць і ў яго асабістым творчым багажы некалькі эпіграм, пародый, гумарыстычных і сатырычных вершаў, некалькі дзясяткаў прыпевак. Браў нават удзел у конкурсе прыпевак, які ў 1994 годзе ладзіла газета «Звязда». І прыводзіць тры прыпеўкі, адну з якіх прапаноўваў чытачу: «На жанчын найшла рэформа: // Дзеўкі ходзяць у штанах. // Раней млелі па іх формах, // А цяпер — ні ох, ні ах!»

Сярод аднавяскоўцаў пісьменніка з паселішча Радзішына на Шклоўскай зямлі некалькі мужчын і жанчын мелі вельмі востры язык. Таму ў размовах альбо спрэчках часта ўжывалі прыслоўі з гумарам, іранічна-сатырычныя выказванні накіталі «Ранш і гліна была лепшая», «Як не даясі, дык залатога каня за скарынку хлеба аддасі», «Галава ёсць у кожнага, ды ў галавах няроўна», «У Дрыбне даюць па рыбіне, а ў Расні хоць зубамі лясні», «З'ем і сабачыну, абы вока не бачыла», «Курачка ў гнязде, яечка шчэ не ідзе, а гаспадыня ўжо на загнецце скаваруду грэе».

Укладальнік зборніка змясціў таксама ўласныя эпіграмы, экспромты, пародыі, прысвечаныя паэтам і празаікам Змітраку Марозаву, Наталлі Міхальчук, Міколу Падабеду, некаторым іншым творцам, еўрапейскім палітыкам, а таксама самаэпіграмы пад назваю «Мае грахі». У самаэпіграмах прызнаецца: «Быў раней мой грэх, // Дый цяпер грашу: // Кінуў быў пісаць, // А сёння зноў пішу», «Я ведаю, што не гітху, // Як пішуць лепшыя за мяне, // Але ж ніхто з гэтых лепшых // Не напіша таго, што напішу я», «Не жыві як гоць, // Іншым не зайздросць. // Не спяшайся ў рай — // Усё гожае збірай!».

Першы ж літаратурны вопыт эпіграмы, рускай эпіграмы, дарэчы, як сьвярджае шанюны Віктар Іванавіч, даў нам Сімяон Палацкі, а ўласна беларускія вострыя сатырычныя матывы з элементамі эпіграмы ёсць у шырока вядомай паэме К. В. Веранічына «Тарас на Парнасе». Ды паўнаватраснае жыццё айчынай эпіграмы пачынаецца ўсё ж ад Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча. У нашы дні годным прадаўжальнікам іх памкненняў стаў вядомы беларускі паэт, аўтар многіх эпіграм, пародый Казімір Камейша. Менавіта ён стаў укладальнікам «Анталогіі беларускай эпіграмы», што выйшла яшчэ ў 2000 годзе ў мінскім выдавецтве «Ураджай».

Прыпеўкі ад сваёй жонкі Зінаіды Харытонаўны, якія запісаў яшчэ 10 сакавіка 1994 года, вясяльня, нярэдка іранічныя, а часам і зусім калючыя: «А ў майго мілнечка // Акуртаньнік насок: // Восем курачак садзіцца, // А дзвяты петушок».

Фота з сайту vestnikmogleva.by

Віктар Арцём'ёў.

Ёсць у зборніку і нізка эпіграмічных вершаў з-пад пера аўтара гэтых радкоў. Яны прысвечаны вядомым творцам Віктару Арцём'ёву, Міколу Падабеду, Анатолю Экаву, Наталлі Азаранцы, Віктару Кунцэвічу, Міхасю Пазнякову, Змітраку Марозаву, Веры Стасенцы, Уладзіміру Гаўрыловічу. Пра свайго сябра Віктара Арцём'ева я напісаў так:

*Гісторыі вялікі знаўца,
Старанны, рушны крэйзнаўца,
Не цярціць хціваці, падману,
Змог напісаць Пысініяну
Пра свайго сябра Аляксея,
Перад якім крыху нямею,
Бо ён настаўнік самы першы,
Калісьці правіў мае вершы,
Дапамагаў назнаці свет —
Вядомы франтавік, паэт.
Ні перад кім не лез са скурры,
Каб звані ў літаратуры
Ды прывілеі сабе мець...
Падхалімаж не мог цярпець.
Ты гэтак ж, як ён, ваяр —
Літаратуры патрыярх!*

За імі ідуць эпіграмы на беларускай і рускай мовах жыццёва-сацыяльнай накіраванасці Мікалая Меха́нікава, экспромты і жарты Міколы Падабеда, Анатоля Сербантовіча; рускамоўныя — Івана Пехцерава, ладная падборка экспромтаў, эпіграм-пародый Міхася Уласенкі, Рыгора Яўсеева. У Мікалая Меха́нікава няма сумневу, што «Жыць по прынціпу — труд, но возможный. // Путь единства — не пальцы врозь. // Если метод и опыт не ложный, // То сбывается верный прогноз».

Мой сябра і гумарыст Мікола Падабед радуе дасціпнымі, але трапнымі жыццёвінкамі-залацінкамі накіталі: «У мяне месяц не мядовы, а бядовы», «Мая жонка — сокавыціскалка», «Вядома, я не анёл, але і чорта з мяне нельга рабіць», «Хто я для цябе? Прышый кабыле хвост», «Толькі курыца ад сябе грабе».

Уражвае глыбіня сэнсу эпіграм выдатнага рускамоўнага паэта-земляка Івана Пехцерава, які даўно пайшоў у лепшы свет, але пакінуў пасля сябе багатую літаратурную спадчыну. Яго чатырохрадкоўе «Кто не слышит, как на всей планете, // Плечут обездоленные дети, // Тот иль от рождения сердцем глух, // Или в нем живет нечистый дух» уражвае сваёю актуальнасцю. Тое ж самае скажу і пра Міхася Уласенку, чые вывераныя жыццём эпіграмныя радкі трапляюць, як кажуць, не ў брыво, а ў вока: «Праўду любіш — праўду рэж: // Што пасееш, то й пажнеш...», «Не замудзіць і вяды, // Ды нарабіць шмат бяды», «Калі глады ўсё ды ціха, // Сцеражыся — будзе ліха», «Тры браты жывуць у згодзе: // П'яніца, гультай і злодзей». Прызна ўспрымаюцца яго пародыі на вершы многіх сучасных паэтаў — на радкі з верша «...А карова вочы косіць, // Як прыеду, на мяне» згаданага Анатоля Экава адрэагаваў так: «Ці то Мілка хоча на атаву, // Ці пакпіць: "Прышчэцца на халыву"». Паэт Рыгор Яўсееў прызнаецца яшчэ больш шчыра: «Ну, дайдак я, // Лавелас // Дык жыву ж на свеце раз» альбо «Каб расла // Хоць так, як на абцаскае, // То была // Даўно б яна ў класіках». Гэта пра маладую творчую асобу.

У эпілогу зборніка аўтар наракае, што ў новым стагоддзі беларуская эпіграма стала няўтульна жыць. Сённяшнія літаратурныя выданні эпіграм амаль не друкуюць. Ды пісьменнік упэўнены: эпіграма па-ранейшаму жыве, развіваецца, бо гумар — найлепшы лекар, а сатыра ачышчае душы, папярэджае людзей, каб яны не рабілі ганебных учынкаў.

Мікола ЛЕЎЧАНКА

Чуйныя да слова

Лета для вучняў — ці не самая радасная пара года. Не толькі таму, што гэта час канікулаў. Яны, як вядома, бываюць, і восенню, і зімой, і вясной. Аднак гэтыя найбольш жаданыя, бо самая доўгая. Ёсць магчымасць не толькі адпачыць, але і бацькам дапамагчы ў розных справах. Калі з'явіцца жаданне, дый узорост дазваляе, можна ўладкавацца на нейкую работу. Грошы ніколі не лішня. Што заўгодна можна купіць. Цікавыя кніжкі — не ў апошнюю чаргу. Асабліва тыя, якія выпускаюцца Выдавецкім домам «Звязда». Балазе, навінкі ў ім выходзяць рэгулярна. Шмат прыпадае іх і на летні час. Сёлета — не выключэнне. З'яўляюцца для рознага ўзросту і на розны густ. Дзве толькі што пабачылі свет. Аўтар адной з іх — дзіцячы пісьменнік па прызынанні, а вядомы яшчэ і як «дарослы» паэт, празаік, публіцыст — Уладзімір Мазго.

Памазгуем з Уладзімірам Мазго

Ужо нават назвы гэтай кнігі Уладзіміра Мінавіча дастаткова, каб зацікавіцца ёю — «Загадка — розуму зарадка». Слынным паэтам запрашае: «Мазгуем разам». А такі паэт заўсёды з рыфмай у ладах. Таму ён сваё запрашэнне так арыгінальна зрабіў, што да задуманага ім грэшна не далучыцца:

*Для розуму зарадка —
У вершах і загадках.
Мазгуець ўсе да аднаго.
Стварыў яе для вас Мазго.*

Гэтая «розуму зарадка» пачынаецца з «Загадкавай азбукі». Чаму загадкавая? Канешне, з-за таго, што, пазнаёміўшыся з ёю, можна разгадаць загадку на кожную літару алфавіта.

Пагадзіцеся, ужо сам падыход да азнаямлення з беларускімі словамі цікавы. Адметна і тое, што ў пачатку бяруцца такія, значэнне якіх даволі проста зразумець. Больш складаныя з'яўляюцца ў іншых раздзелах. Калі моўная трэніроўка дасць свае вынікі. А пакуль тыя, што пастаянна, па сутнасці, на слыху. Як у гэтай загадцы:

*Для мяне і для ката
Страва з бульбы — смаката.
Сёння мама раненька
Напаяла нам...*

Хоць, магчыма, знойдуцца і такія дзеці, у якіх узнікнуць сумненні ў дакладнасці гучання адгадкі. Тады на дапамогу прыйдзе заканчэнне раздзела. Дарэчы, падобны прыём выкарыстоўваецца і ў іншых. Абавязкова прыводзяцца адгадкі. А вось загадка больш «цяжкая»:

*Тата хутка на кастры
Страву рыбную зварыў.
Кажа: «Еш, дачушка!..
Смачна пахне...»*

Не ўсе ведаюць слова «юшка». Затое, пазнаёміўшыся з Уладзімірам Мазго, назаўсёды памяняць, што яно азначае. А больш складаная моўная праграма

чакае хлопчыкаў і дзяўчынак у раздзеле «Парад шарад». Між іншым, гэта не адзіны, у якім у назве прысутнічае як бы невялікая інтрыжка. Ёсць і раздзелы «Вечарынка анаграм», «Дагонім мы амонімы». Пасля назвы, таксама ў абавязковым парадку, здаваецца, што азначае сабой пэўны жанр.

У «Парадзе шарад» такое тлумачэнне: «(...) шарада — загадка, у якой зашыфраванае слова адгадваецца па частках, кожная з якіх — самастойнае слова, склад ці літара». Пасля ідуць прыклады. Гэтым разам ужо трэба не проста памазгаваць, а яшчэ яі памазгаваць. Ды, калі не атрымаецца, аўтар кнігі хутка прыйдзе на дапамогу. Глядзі ў адгадкі, і ўсё стане зразумелым.

Напрыклад, не кожны і дарослы «расшарадыруе» хоць бы гэты прыклад:

*Слова «тата»
У рускай мове
Назваціце
У першым слове.*

*А ў другім
(Вы ірыгадалі?) —
Войска
Гэтак называлі.*

*Словы склалі
За хвіліну —
Атрымаеце
Расліну.*

Маецца на ўвазе «Папараць». Слова за словам, раздзел за раздзелам... У «вечарынку анаграм» Уладзімір Мазго не толькі тлумачыць значэнне чарговага жару, з якім узяўся знаёміць дзетвару: «(...) перастаноўка літар у слове, пры дапамозе якой утвараецца новае слова». З анаграмамі знаёміць вершам, што нагадвае дзеянне, да якога хочацца хутчэй далучыцца, каб разабрацца ў «анаграмах-перакрутках»:

*Гэта што за шум і гам?..
Вечарынка анаграм!
Да цябе, да таты, мамы
Завіталі анаграмы.
Без рэкламы, без раскруткі —
Анаграмы-перакруткі.*

Ёсць у кнізе «Акразагадкі», ёсць «Загадкі традыцыйныя». Ёсць «Паліндромы», але ёсць і «Метаграмы». «Загадка — розуму зарадка» — тым і цікавая, што на самай справе развівае вобразнае мысленне хлопчыкаў і дзяўчынак. Гэта, несумненна, спрыяе лепшаму засваенню моўнага багацця роднай мовы. Такую гульні са словамі дасведчаныя хлопчыкі і дзяўчынкі ў нечым успрымаць своеасаблівай граматыкай. Не такой, канешне, у якой называюцца розныя правілы, а такой, што выклікае вобразнае значэнне на канкрэтных прыкладах.

Чуйны да слова, Уладзімір Мазго адчувае ўсе яго нюансы. Відавочная каштоўнасць гэтай гульні са словам асабліва праяўляецца, калі ў якасці асновы ўзяты такія, якія ўжываюцца нячаста ці з сэнсам, зразумелым не кожнаму. Лішні раз напамінае: любіце родную мову, часцей карыстайцеся ёю, і вы зразумеце, як можна многае ёю сказаць. Наколькі яна мілагучная, багатая, бо яна — свая.

Як ажыццявіць мару

Дзмітрый Нікалаеў, у адрозненне ад Уладзіміра Мазго, на сяжыну беларускай літаратуры ступіў нядаўна. Аднак за кароткі час засведчыў, што дзіцячая літаратура для яго не прыхамаць. Нягледзячы на невялікі творчы вопыт, адчувае, якія кнігі маленькімі чытачамі будуць запатрабаваны. Нягледзячы на тое, што, будзем глядзець праўдзе ў вочы, той цікавасці да іх, якая назіралася раней, няма. У першую чаргу з-за таго, што з'явіўся канкурэнт, які называецца сусветная павуціна. Зусім не багі гаршкі лепяць. У тым сэнсе, што шмат у чым разбірацца можна, а каб пісаць для дзяцей, трэба так, як для дарослых, толькі яшчэ лепш. Знайсці свайго чытача складана. Але аўтар упэўнена яго знаходзіць.

Гэта ўжо засведчылі дзве першыя кнігі Дзмітрыя Нікалаева. Адна з іх — «Прыгоды цікаўнага ваўчаныяці» («Прыключення любопытнага волчонка»), пабачыла свет ў выдавецтве «Беларусь». Да выхаду другой — «Піцер. Лейла і крышталі добра» («Пітер, Лейла і кристаллы добра») — спрычыніўся Выдавецкі дом «Звязда». Абедзве сталі запатрабаванымі. Гэта пры тым, што па змесце розныя.

Першая — традыцыйная па манеры выкладання матэрыялу. Другая — настолькі фантастычная, што такі па лёт фантазіі знойдзеш нават далёка не ў кожным творы, якім захапляюцца прыхільнікі фантастычнага жанру. Аб'ядноўвае ж іх тое, што яны напісаны таленавіта. Таленавітасць — вызначальная рыса і новай кнігі Дзмітрыя Нікалаева «Жыццё кацяняці Васіля, або Адна сучэльная катаВасія» («Жизнь котёнка Василия, или Одна сплошная катаВасия»). З першай яе аб'ядноўвае тое, што яна ў многім традыцыйная не толькі па выбары сюжэта, але і па галоўным героі. У першай, як відаць з назвы, гэта ваўчаныя. У новай — персанаж яшчэ больш знакамiты. Асабліва калі браць аўтарскія казкі, што і зразумела. Каты нават у многіх гарадскіх кватэрах адчуваюць сябе ледзь не на роўных з іх жыхарамі. А што ўжо казача пра вёску! У якую сям'ю ні зойдзец, мурлыку напатакаеш. У асобных дамах і па некалькі жывуць. Не толькі для таго, каб, як кажуць, мышэй лавіць. Таксама і для таго, каб сваім мурлыканнем у нечым жыццё ўпрыгожваць.

Узяўшы асноўным літаратурным персанажам гэтага героя, Дзмітрый Нікалаеў, несумненна, разумеў, што яго казка выкліча ў дзяцей вялікую цікавасць. Аднак, каб яшчэ больш падабаўся ім, паставіў Васіля ў абставіны, у якія яго суродзічы ў іншых творах не траплялі. Ён ходзіць у школу,

займаецца справамі, як і хлопчыкі і дзяўчынкі.

Толькі фішка і ў іншым. Школа, у якой вучыцца Васіль са сваёй сястрой Марусі, гэтка ж, як і звычайныя школы. За выключэннем таго, што ў ёй навучаюцца толькі браты нашы меншыя. Гэтае размежаванне нясе ў сабе значны выхавальны падтэкст.

На прыкладзе такіх незвычайных вучняў аўтар казкі паспяхова вырашае задачы педагагічнага кірунку. Кацяня Васіль праз сваіх бацькоў, найперш маму, а таксама сяброў, аднакласнікаў, атрымлівае для сябе важныя ўрокі паводзін. Даведваецца, што можна рабіць, а чаго нельга. Як паводзіць сябе ў розных сітуацыях. Не ўшчамляць свае інтарэсы, але каб пры гэтым і тыя, з кім кантактуеш, ні ў чым не былі абдзелены ці пакрыўджаны.

У такіх сітуацыях, несумненна, не абясыцца без павучальных сітуацый. Іх у казцы нямала, а ўзяты яны з паўсядзённага жыцця, як самага Васіля, так і яго сяброў. Аднак, хоць школа і звяршыная, шмат у чым яны займаюцца тым, чым і звычайныя дзеці ў час навучання. Напрыклад, прымаюць удзел у спартыўных спаборніцтвах. Па іх, а таксама па іншых школьных выпадках, юныя чытачы даведваюцца, як сябе трэба паводзіць.

У некаторых сітуацыях Дзмітрый Нікалаеў, бадай, празмерна дыдактычны. Хоць заўважыцца гэта чытачам дарослым. Самі хлопчыкі і дзяўчынкі гэтага не адчуваюць. Убачаць галоўнае, тое, дзеля чаго твор і пісаўся. Тое, пра што некалі дакладна казаў Уладзімір Маякоўскі: «что такое хорошо и что такое плохо». Гэта таксама важны выхавальны ўрок. Галоўны ж напрыканцы твора. Кацяня Васіль увесь час жыло марай, якая, на жаль, не здзейснілася. Толькі ён не расчараваўся: «Калі б я выканаў сваю мару, я быў бы шчаслівы адзін. (...) А так я зраблю больш шчаслівымі з дзясятак дзяцей. А гэта нашмат важней».

Дзмітрый Нікалаеў, у адрозненне ад Уладзіміра Мазго, на сяжыну беларускай літаратуры ступіў нядаўна. Аднак за кароткі час засведчыў, што дзіцячая літаратура для яго не прыхамаць. Нягледзячы на невялікі творчы вопыт, адчувае, якія кнігі маленькімі чытачамі будуць запатрабаваны. Нягледзячы на тое, што, будзем глядзець праўдзе ў вочы, той цікавасці да іх, якая назіралася раней, няма. У першую чаргу з-за таго, што з'явіўся канкурэнт, які называецца сусветная павуціна. Зусім не багі гаршкі лепяць. У тым сэнсе, што шмат у чым разбірацца можна, а каб пісаць для дзяцей, трэба так, як для дарослых, толькі яшчэ лепш. Знайсці свайго чытача складана. Але аўтар упэўнена яго знаходзіць.

* * *

Ужо для таго, каб даведацца, што за пара была ў ката Васіля, дастаткова пазнаёміцца з новай кнігай Дзмітрыя Нікалаева. А задачу, якую ставіў перад сабой Уладзімір Мазго, пішучы чарговую кнігу для хлопчыкаў і дзяўчынак, відаць з яе назвы — «Загадка — розуму зарадка». Каб разумнымі быць, трэба з пісьменнікам Уладзімірам Мазго дружыць. І з Дзмітрыем Нікалаевым — таксама. Нягала было б, каб дзецім пра гэта нагадаў ўсе, ад каго залежыць, што ім абавязкова гэта трэба прачытаць.

Ганна ІВАНЕЙ

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

***
 Сумотна ўсё ў стасунках з вечнасцю,
 а трэба ёю вымяраць
 усё, што завецца чалавечнасцю,
 з чым давядзецца паміраць.
 Такі ўжо сум, хоць плач затоена...
 Чаму? Навошта? І куды?
 А верыць розным ушаноўванням
 усё ж спакусліва заўжды.
 Як дуіш жаданне поўніла,
 сказаць, пакуль не скрые мгла,
 каб нават вечнасць мо запамінала
 чароўнасць спеўнага радка.
 Яшчэ ў цяпер здаецца-мроіцца
 і нежк марыцца штора:
 усё само сабою моўіцца,
 ды так, што не сапрэ і час...
 Ах, жыць бы мне з такою смеласцю,
 ёй давярацца між гадоў!..
 Сумотна ўсё ў стасунках з вечнасцю —
 душа ўнушае мне ізноў.

***
 Людзі тыя — ужо не людзі,
 бо не чуюць сябе саміх.
 У злавесным іх перасудзе
 голас розуму даўно сціх.
 Мітусні ў іх пустой замнога,
 вочы — прагнёны вугалі.
 Зневажаюць у гневе Бога —
 і сягоння б расяць маглі.

У якім бы сляпым адчай
 і ў шаленстве, што смужыць дні,
 гнеўным голасам пракрычалі
 і сягоння б сваё: «Распі!»
 Я іду між бязроў угрэтых,
 іх ствалы — за мяне сівей.
 Дык чаму ж я шкадую гэтых
 небяспечных і мне людзей?

***
 «Прачніцеся! Перамога!» —
 крычыць інвалід за акном.
 Праз шыбу гляджу на старога,
 а сэрца ў грудзях — хадуном.
 Дзед скача, нібы ўзлятае,
 на млыіцах — зух-герой.
 І словы свае каўтае,
 і вочы блішчачы слязой.
 Я з дзедом тужу-ўздыхаю
 і разам смяюся з ім,
 ды радасць нібы хаваю
 і думаю аб сваім.
 Адкуль наплыла трывога,
 хоць музыка — у двары?
 І голасна: «Перамога!» —
 заспанай крычу сястры.
 А думак няўцешных зграя
 вядзе свой жалосны сказ,
 што маці мая памірае
 ў бальніцы — у гэты час...

***
 Горшым абавязаны ты ёй —
 у жыцці пачуў зарана стому.
 Шматразова скваннасцю сваёй
 сам сябе пакрыўдзіў на-дурному.
 Не аддаў шітось, нечага не ўзяў,
 не знайшоў адказ на хітрасць трапны.
 Шчодрасць у душы не ўзадаваў,
 не сумеў быць парою скванным.
 Каяўся пад небам шмат разоў.
 Каб вярнуць усё — імкнуўся марыць.
 Аб сабе такім нямала слоў
 сам сказаў, каб іншым не пляткарыць.
 Мукі нёс, дарогай ідучы
 у трывожна-палахлівым свеце.
 Думкам-катам, што гулі ўначы,
 дзваляў заснуць перад дасвеценнем.
 Жыў трывуча, сэрцам не рыдаў,
 услаўляў жанчыну ды Айчыну.

І што меў — мінуламу аддаў,
 толькі сам сабе сябе пакінуў.

***
 Дзе маглі твая — невядома.
 Тут усё — пад аховай лісця.
 Мама, мама, якая ж утома
 не ад быту — зямнога быцця!
 Не ад слоў, так ад думак нямею.
 У бяссонні зару сцерагу.
 Добра, што пазабыць я не ўмею,
 жаль, што рысы ўздаць не магу.
 Вось ён, выступ цаглін агароджы,
 за якою магільны спакой.
 Спеў птушыны між мёртвай абложы
 смутна коціцца хваляй гняткай.
 Галазізняў працувалы словы
 і магільнай травіцы ўскалых
 ад вачэй тут хаваюцца ў сховы —
 далы ад плёткаў і чутак жывых.
 Тут згарнула жыццё свае крылы...
 Мама, вось я ганебна стаю —
 ў безьменнасці кожнай магільны
 скрутна-горка тваю пазнаю.

***
 Ад жалю ўсё ж карціны мы купляем,
 і не таму, што ўквеццяць нашы дні, —
 так мастаку грашыма пасабляем:
 няма ў яго ні хаты, ні радні.
 Глядзіць — у зрэнках светам захапленне,
 усмеіная жывінка на губах.
 Ні сябар, ні каханая не стрэне, —
 вакзаламі, падваламі прапае.
 Ён твары ўсе малое вузлавата.
 Ён іх аўтапартрэтамі заве.
 І паліто — палезла з дзірак вата.
 Панюшаны берет на галаве...
 Ён кажа не «малюнкi», а — «работы»,
 нібы блізняты — сейбіты, касцы.
 І мудрацы ў яго — як ідыёты,
 а ідыёты — быццам мудрацы.
 Ён дастае іх з гаспадарчай сумкі,
 а сам — нібы на воблаку плыве.
 І курчацца, хаваюцца малюнкi,
 раскладзены проста на траве.
 Усе куплю — са шчодрасцю аддзячу.
 Не ведаю: нашкодзіў? дапамог?
 А потым, як разыдземся, заплачу,
 бо ён у свет сыходзіць, як Ван Гог.

***
 Ішоў ён — неба нізка села,
 выходзіў з цела ён свайго.
 Зара на ўсходзе зіхацела,
 і неба слухала яго.
 Глядзеў узворанае поле
 і чуў знаёмы пошум хвой...
 Насустрач, быццам бы з няволі,
 устала сонца над зямлёй
 і нават памяць асляпіла,
 і апаліла думкі ўсе, —
 праменна луг пераступіла,
 дайшло да вёскі па расе.
 Ён саступіў сцягу бярозе,
 прамовіў пад крылом зары:
 «Даруй, Усемагутны Божа,
 і ранак ранкам паўтары,
 а вечар — вечарам... Нанова —
 завеі зім, маланкі ўслед...
 Хіба было пачатку слова?!
 Найперш быў гэты белы свет...»
 Ды ўраз пачулася з аблокаў
 жывое слова — гоінны лек:
 «Я сам лічыў цябе пракокам,
 а ты — залішне чалавек!»

***
 Я не бяруся нечым быць суддзёй,
 і мне ў адным прызнацца не зашкодзіць:
 баіцца і сягоння голас мой
 зубіцца паміж двух тысячгадоўдзюў.
 Яны цяпер спаўна належачы мне —
 я імі жыў, я дыхаў іх прасторам.
 Іх дні, якія памяць зварухне,
 былі маім трыумфам і дакорам.
 Дзве тысячы гадоў ужо жыву —
 і неба тое, і зямля ўсё тая.
 Штохвілі я ўдыхаю сіняву,
 якую нават і не заўважаю.
 Ёй дыхалі і Ной, і Аўраам,
 Янох... Усіх я нават не прыпомню.
 Я памяццю сабе нашкодзіў сам —
 дуіш сваю і зараз ёю поўню.
 А гэты шорах, гоман ручаін —
 о Божа, адкажы, — з якіх часін?

Пераклад з рускай
 Міколы МЯТЛІЦКАГА

Зінаіда ДУДЗЮК

***
 Яшчэ сініцы зычаць халады,
 Ды жураўлі ўжо абяцаюць лета.
 Жывём за крок ад ічасіцы і бяды,
 Але зусім не ведаем пра гэта.

Пакуль вясна ўсміхаецца ізноў,
 Напэўна, трэба волю даць памкненням,
 Натхняцца нечаканай навізной
 І кожным даражыцё імгненнем.

У памяць пра Драмлёва

Вёска Драмлёва спіць пад вялікім
 курганам,
 Душы вяскоўцаў з дымам сьвілі
 ў нябыт.
 Смерць прылятае сюды самотным
 груганам,
 Дрэвы схіляюць галовы ад смутку
 і жалбы.
 Вецер тутэйшы хаўтурна галосіць
 начамі.
 Засціцца хмарамі зорак нязгасных
 святло.

Душы згарэлых сочаць з нябёсаў за намі,
 Моляць, каб болей на свеце вайны
 не было.

Ледзьве трывае зямля ўжо са зброяю
 сховы
 І праклінае зацята так званы праэрэ,
 Дзе абясцэнена мудрае слова,
 Дзе ўладарыць хлусня з агрэсіўнасцю
 спірэс.

Вёска Драмлёва спіць пад вялікім
 курганам,
 Лісце апошняе шчодрэ кладзецца на дол.
 Лес апусцела здалёку стаіўся дазвання,
 Ды жыццядайна рунь зелянее вакол.

Ода печы

Печ беларуская — Алімп,
 Адкуль сягала шмат паэтаў,
 Ды застаецца не апетай
 І не ацэненай нікім.

Яна ім грэла целы, душы
 І навявала дзіва-сны,
 Рабіла сэрца большіх відучым
 У сцюжны дзень і ў час вясны.

Адсюль, нібы з высокай вежы,
 Было паэтам бачна лепш
 Радзімы велічнай бязмежжа,
 Якую можна ўкласці ў верш.

Адсюль мінуласць і наступнасць
 Спазнаць прыходзіла пара,
 Хоць і было жыццё падступным,
 Неміласэрным іншы раз.

Сыходзяць сталыя паэты
 І падростае маладняк.
 Печ застаецца не апетай
 Пакуль нідзе, нікім, ніяк.

На печы большы не грэюць плечы
 Паэты новае пары.

Ім коскі, кропкі недарэчы,
 Без рыфмаў звыклія тварыць.

Ды і паменела паэтаў,
 Чым іх было раней калісь,
 Бо ў нашых хатах мала печы,
 А болей пліты і катлы.

Жураўлі над хагай

З выраю ляцелі жураўлі,
 Закружылі над маёю хатай.
 Шмат падзей прыемных на зямлі,
 А вяртанне птушак — гэта свята.

Ім крычу: «З прылётам, дарагія!»
 І махаю ўсцешана рукой.
 Для мяне яны як берагіні,
 Што прыносяць радасць і спакой.

Уяўляю шлях цяжкі і доўгі,
 Як ляцелі птушкі дзень і ноч
 Неспаціжнай паміж зор дарогай,
 Каб вярнуцца на радзіму зноў,

Абміналі розныя краіны,
 Кожную з якіх аздобіў Бог.

Жураўлі абралі шлях адзіны,
 Дзе старыя гнезды і трыснёг.

Як ляцелі па-над Украінай,
 Дык маглі патрапіць пад абстрэл.
 А пад крыламі — адны руіны,
 Страх і боль таму яшчэ вастрэй.

Ім жадаю у наступны вырай
 З добраю надзеяю крыляць,
 Каб жылі на свеце людзі мірна
 І каб красавала скрозь зямля.

***
 Ад турбот, ад мітрэнгаў розных
 Я імкнуся быць як марознік,
 І завею трываць і сцюжу,
 Быць адважнай, вынослівай, дужай.
 І ніякай з маіх нягод
 Не спыніць вясны надыход.
 А з вясновай красой і квітненнем
 Акрыяюць любоў і натхненне.
 Усё часова: смутак і звады.
 Калі сэрцу свайму не здрадзіш,
 Пойдзеш ішляхам аднойчы абраным,
 І адпрэчыш спакусы, заганяны,
 Ды не ўсё ўдаецца, на жаль,
 Існуе і трыванню мяжа.

Малюнак Уладзіміра Чараушына.

Іван ШТЭЙНЕР

Калы масіўнай брамы ў традыцыйнай замкавай архітэктуры эпохі Сярэднявечча, якая адкрывала дарогу да амаль лячэнага палацыка (выразная псеўдаготыка), ледзьве размінуты дзве крутыя легкавушкі: толькі тармазы спалохана віскнулі на стэлізаванай брукаванцы.

Пляц каля варот быў ого-го, зямлі гэткай у не такія ўжо і даўнія часы хапіла б на добры пасад далёка не самай апошняй прыгажуні мястэчка. На ім змясціліся б і велізарныя вазы з сенам ці саломай, а васьмь маленькія машыны ледзь не «пацалаваліся».

Але гэта быў толькі пачатак. Амаль сіхронна расчыніліся дзверцы, з якіх выскачылі дзве імпазантныя кабеты, і, не звяртаючы ніякай увагі на тое, ці правільна прыпаркаваліся, імгненна падаліся да стэлізаваных дзвярэй у цаглянай сцяне. Ахоўнік у адметнай форме выцягнуўся перад кабетамі і пачціва адчыніў турнікет. Жанчыны нешце былі даволі падобныя, элегантныя, вышталюныя, зграбныя. Адна, праўда, прыкметна маладзейшая.

У цішыні рэхам адчуваўся суадны цокат дарагіх абцасікаў, кошт якіх можна было адчуць і ў цемры.

Раптам наваколле здрыганулася ад крыку асла (адкуль ён у нашых палестынах?), пасля якога цішыня стала фізічна адчувальнай. (Ноччу ўсе гукі здаюцца мацнейшымі, пра гэта згадваў яшчэ Плутарх.) Толькі цяпер кабеты загаварылі.

— О, дарага, і ты тут? — пачала старэйшая. (Так заўсёды робяць добра выхаваныя асобы.)

— Добра, што я вас сустрэла. А што здарылася? Чаго яму так закарцела нас бачыць? — малодшая прыкметна захвалывалася, што і перадаваў цокат абцасікаў. Наогул, мелодыя жаночых туплікаў шмат можа сказаць пра гаспадыню: наколькі яна багатая, якое здароўе, нават колькі ў яе каханкаў было за апошні перыяд.

— Сама не ведаю. Тэлефануе і амаль са слязьмі загадвае: «Прыязджай хутчэй, я ў Палацы. Чакаю».

— Што ж магло здарыцца? — нібы сабе самой сказала малодшая, а потым какетліва дапоўніла: — Я так баюся гэтых начных звяноў.

Аднак праз імгненне зразумела, што працягу не будзе, бо абрала не той тон у такіх абставінах, і змоўкла. Тады пачуўся нейкі шум, затым разліліся гукі дзіўнай, выклочна нязвычайнай для дадзенага краю, але вельмі прыемнай мелодыі; у вокнах стэлізаванай вежы, што выразна дамінавала над палацавай прасторай, бліснуў агонь. Здалёк пачуўся крык пёўня, які амаль адразу, зразумёўшы несвоечасовасць акцыі, змоўк.

Магло падацца, што эмігранту з далёкай Індыі прыснілася нешта жахлівае. Вось чаму ён спалохана прачнуўся, нібы жаўнер на пасту, са страху пачаў сваю баявую песню, а потым зірнуў на гадзіннік і сарамліва сніх. Ветрык патрос калматыя хвойкі, затым пабегся па палахлівых асінках і, здавалася, таксама супакоіўся.

DELIRIUM

Урываек з псіхадэлічнай гісторыі з элементамі дэтэктыва

Але цішыня не наступіла, бо нябачна асёл ізноў іакнуў. Прычым, як гэта прынята ў аслоў, выдаў спрадвечныя поклік сваіх далёкіх продкаў доказна і пераканаўча, яшчэ раз устворывожыўшы наваколле. Голас у прыродзе і грамадстве заўсёды цэнніца, асабліва калі ён упэўнены і аўтарытэты. І, тым болей, гучыць у адкрытай прасторы. Тады ўжо не так істотна, каму ён належаць. Хоць аслу, хоць пёўню, хоць чалавеку. Бо змест не мае значэння, саступаючы месца магіі гукаў. У нашых умовах гэты класічны пастулат быў сцверджаны яшчэ раз. Тым болей, што, нібыта чакаючы ўмоўнага сігналу, святло на вежы патухла.

Цемра паступова заваёўвала прастору, нібы лава са знянацку абуджанага вулкана, нібы ціхая вада падчас вялікай паводкі, бо і іншыя агенчыкі здаваліся перад яе маўклівым і таму вельмі пужлівым наіскам. Станавілася крыху страшнавата, як і павінна быць падчас чытання паганых гатычных раманаў, дзеянне якіх і разгортваецца ў падобных варунках.

— Я думала, што ён хоча ў адзіноце напоўніцу задаволіцца сваім замкам, пра які столькі марыў, — разважліва прамовіла малодшая. — Аднак цяпер мяне не пакідае трывога, — крыху ўжо тэатральна дапоўніла яна.

— І я баюся. Ён ужо некалькі тыдняў на сябе не падобны. Не хацёў гаварыць пра работу, адмяніў усе загадзя заплаваныя нарады, нікога не прымаў у кабінете. А потым раптам заявіў, што з'едзе на пэўны час у Палац, дзе хоча пабыць на самоце. Паехаў сам, без вадзіцеля, з аховы ледзь не сілком пасадзілі толькі аднаго хлопца, прычым маладзёна, нават без зброі. Забараніў тэлефанаваць яму, адключіў сувязь, не заходзіць у сеціва, — прамовіла старэйшая, якую назавём Бабця. (Хай не крыўдзіцца, такая ў яе была мянушка ў калектыве. Тым болей усе вымаўлялі яе з павагай.) — І раптам такі трывожны званок. Хоць бы мы не спазніліся. Ой, гора ж нам, гора. Чаго ж яго адпусцілі саменяга?

Малодшая актыўна падтрымала:

— Дык і я заўважыла, што ён стаў зусім іншым. І мне сказаў неяк так добразычліва, што з'едзе на пэўны час у свой новы офіс, бо вельмі хоча пачыць адзін. Забараніў тэлефанаваць яму, звязцаца праз «Viber», а калі будзе патрэба, ён сам адгукнецца і знойдзе, як скантактавацца. Гэта чулі і іншыя калегі, а бухгалтар нават з ледзь схаванай іроніяй згадаў паказку, што ў дарэвалюцыйнай Расіі купец першай гільдыі, гэта значыць які меў у абароце мільён рублёў, мог два разы на год таемна сыходзіць ад спраў на тыдзень або два, не тлумачычы прычыну знікнення. Бо і так яна была ўсім добра вядома. У Расіі, зразумела.

— Ты глядзі, як народ можа павярнуць сітуацыю. Няма ў іх нічога святога. Заўсёды знойдуць нейкую крамолу, абы толькі пакпіць ці паздэкавацца з начальства. Я ж думала, што наш шэф хоча напоўніцу задаволіцца сваімі апартаментамі, пра якія столькі марыў.

— Ой, як уеўся ўсім у пячонкі гэты замак, — крыху экзальтавана прамовіла малодшая.

— І не кажы, я нават па сапраўднага кракадзіла ў Афрыку лётала. Каб яму... — забурчэла Бабця.

— Каму? — весела перапытала Паненка (так мы цяпер і будзем называць яе).

— І таму, і другою. І яму, і гэтай рэптліі. Мала скуры мядзведзя каля каміна, як ува ўсіх яго сяброў? Не-е-е! Экзотыку давай.

— Ды яшчэ якую! А скура — гэта ўжо моветон. Нават для іх. Усе павыкідалі.

— Цьфу. Каб іх моль пажэрла. Добра, што слана не захацёў. Во мелі б клопату. Уяўляеш?! Я са сланом у аэрапорце, — усмешка расквецілася на твары Бабці, якая, відаць, убачыла ўвачавідкі неверагодную сітуацыю. — Альбо на лайнеры. Марскім, канешне.

Яна так яскрава ўявіла белы параход, што міжволі засумавала. Вядома ж: «Кто над морем не філософствоваў?»

— І мне тэлефануе. Просіць прыехаць, бо з ім, кажа, творыцца нешта незразумелае і страшнае. Гэта ж калі ён прасіў дапамогі ў клеркаў? Гыркаў толькі. Як той тыгр.

— Што ж там такое дзеецца? Пабеблі хутчэй, каб, край божа, штосьці жахлівае не здарылася... — Бабці не хацелася губляць ініцыятыву нават у размове, хаця і так было добра відаць, што тут яна галоўная.

— Ой-ой. Але ж ён так змяніўся. Нават і гаварыць пачаў па-іншаму. Куды падзеліся гэтыя прыблатнёныя выразы, жэсты. Інтанцыя змянілася. Што з чалавекам робіцца...

— І я заўважыла, — падтрымала яе Бабця. — Але, дарага, давай паспяшаемся. Я ўжо не сумняваюся, што здарылася нешта паганае.

Абцасікі далей пачалі распаўядаць пра ўнутраны і знешні стан іх уладальніц, а таксама пра марнасць быцця, якое так хутка знікае.

Пакуль кабэцікі бігуць, караценька распавядзём пра замак, дзе па законах жанру павінна разыграцца трагедыя, і пра яго гаспадара, да якога жанчыны так спяшаюцца. Князь, так мы цяпер назавём нашага героя, бо менавіта гэтая мянушка стала яго пасля пэўнай бліскуча здзейснай афэры. Ён, звычайны хлопец без пратэжы і стартавага капіталу, раптоўна разбагацеў. Некаторыя вельмі празрыста намякалі, што несумленным шляхам. Дзівакі, а дзе вы бачылі, каб вялікі грошы здабываліся сумленна?! «Не прыкраўшым, не прылгавшым, тай не будзеш панам», — казаў Янка Лучына. Але і красці трэба смеласць мець.

Згадаем, што вялікі Эразм пісаў: «*Фартуна любіць людзей не вельмі разважлівых, але затое адважных, такіх, якія прывыклі паўтараць: "Будзь што будзе"*. А мудрасць робіць людзей нясмелымі, і таму на кожным кроку бачыш мудрацоў, якія жывуць у галечы, у голадзе, у брудзе і ў нядбайнасці, пайсоль сутыкаюцца толькі з пагардай і нянавісцю».

Наш герой ніколі не належаў да разумнікаў, відаць, таму і разбагацеў. Прычым у такой ступені, што ўжо і не ведаў, куды дзецц грошы, якія самі ішлі да яго. Можна, таму і купіў палац, што належаў некалі слаўнаму палескаму шляхецкаму роду Алешаў, з якога выйшла шмат вядомых людзей, у тым ліку літаратараў і дзеячаў культуры. Нездаоўга да рэвалюцыі бацька славуэта пісьменніка Юрыя Алешы разам з братам прадалі маёнтак, зямлю і пераехалі ў Адэсу, дзе ўсе грошы хутка прапілі, патрацілі на вясельныя жанчыны і прайралі ў карты.

Што сказаць, разумныя людзі, бо праз пэўны час усё багацце прапала б незваротна, але ўжо з выразнай

рызыкай для жыцця. А так іх славыты сын і пляменнік лічыўся ледзь не пралетарыем ад нараджэння. Палац жа пайшоў па руках, потым яго нацыяналізавалі: у гаспадарчых пабудовах размясцілі спіртзавод (жыццёва неабходная ўстанова ў краі, дзе яшчэ не было звычайкі піць з раніцы да вечара, а ў летні час, як сказаў Аляксей Карпюк, можна было хутчэй сустрэць іншпаланеяніна, чым абарыгена на падпітку). Сам будынак разгарадзілі на дробныя катухі, куды пасялілі бедных (у сэнсе тых, хто не меў хаты) работнікаў, якіх назбіралі з навакольных мястэчак.

Як ні дзіўна, але доля шанавала маёнтка: яго не спалілі і не разрабавалі, у адрозненне ад суседніх сядзіб. Ну не маглі мясцовыя пралетарыі, нават пры ўсёй іх справядлівай класавай нянавісці да эксплуатацараў, паліць і нішчыць дом, у якім яны самі жывуць. Гэта пачнуць рабіць крыху пазней. І вельмі паспяхова. А пакуль цэлымі заставаліся лёхі, у якіх некалі пад глыбамі лёду захоўвалі ўлетку мяса і малако (тады, дайце веры, не было халадзільнікаў). Не разабралі на печы закінутую стайню (мур з адметнай цэглы быў такой моцы, што не падаваўся нават жалезу) на беразе прыгожай сажалкі, дзе некалі граццёзна плавалі чорныя і белыя лебедзі, а цяпер весела бултыхалі срэбныя балотныя карасі і ўёны, што выжываюць у любым балоце. Яны самахоць з'явіліся невядома адкуль на змену высакароднай стронзе, якая ў далёкія часы вядома «нагульвала» калорыі ў надзвычай спрыяльных умовах для росту.

Застаўся вялікі калодзеж, які нагадваў маяк, перакулены з вышыні ў глыбіню, і ўражваў сваімі даўжынёй, глыбінёй. Сам будынак палаца быў добра накрыты, таму яго таўшчэзным сценам з той самай чырвонай цэглы ніяк не шкодзілі ні дажджы, ні маразы, тым болей што нават вокны не былі выбіты.

Маёнтак яшчэ захоўваў рэшткі былой велічы, асабліва ўражваў старадаўні парк у англійскім стылі. Праўда, цяпер яго эстэтычныя адметнасці ацэнвалі толькі карова апошняга насельніка палацыка, бо астатнія жыхары разбрыліся па свеце: як прыйшлі раптоўна, так і сышлі. Сам будынак вартавалі куры на чале са згаданым пёўнем, што вольна блукалі па паверху і страхах панскага ўладання. Але куры праз іх недалёкі розум не маглі ацаніць вартасць уручанай ім спадчыны, ды і больш інтэлігентная карова, калі казаць праўду, таксама.

Князь аднавіў палац у першапачатковым выглядзе, а побач зрабіў яшчэ адзін, відаць, для адпачынку ад першага. З камянінай залай, альковымі, пераходамі, нават бібліятэкай. Навошта апошня ў наш электронны час, спытаеце вы? А хто яго ведае, хто ж іх зразумее, гэтых багачаў. Князя з кніжкай у руках ніхто зроду не бачыў. Можна, ён проста хацёў пахваліцца, што менавіта тут пачыналася творчая дарога вялікага майстра рускага слова. Бо сам пісьменнік, хоць і нарадзіўся далёкадалёка ад нашага балота, усё ж такі быў зачаты якраз на гэтай зямлі, таму ўвабраў у сябе нашу класічную млявасць, летуценнасць, схільнасць да алкаголю і перанёс усё гэта ў генах у сонечную Адэсу. І захаваў на ўсё жыццё, якое правёў у вялікай сталіцы былой вялікай краіны. Але і там свядраджаў, што «*Тугарина лучше Печалиной*».

Пад небам беларускага слова

Выдатна скажаў знакаміты рускі паэт Мікалай Някрасаў: «Паэтам можаць ты не быць, але грамадзянінам быць абавязаны!» Хоць, думаецца, яшчэ лепш, калі гэтыя дзве якасці ў творчым чалавеку спалучаны. Як, напрыклад, у Анатоля Бутэвіча. Ён не толькі празаік, перакладчык, публіцыст, крытык, але і беларускі дзяржаўны дзеяч, дыпламат.

З Язаўца ў Баяры і далей...

Нарадзіўся 15 чэрвеня 1948 года на хутары Язавец Нясвіжскага раёна. Але хутары ў былой Заходняй Беларусі пачалі ліквідаваць, і ў 1956 годзе прыйшла чарга да Язаўца. Сям'я Бутэвічаў апынулася ў вёсцы Баяры, таксама на Нясвіжчыне. Пра гэтыя пярэбары Анатоль Іванавіч расказаў у апавесці «Распасажаны дом, або Хутарская вольніца». Праўдзіва, як можа пісаць чалавек, які перажыў гэта, хай сабе і ў юным узросце. Паказаў і гэтую вольніцу, і далучэнне да іншага жыцця, якое шмат у чым было не такое, як дакладвалі тыя, хто гэтым хацеў ашчаслівіць іх. Аднак усё праўдзіва, такое не прыдумаеш.

Каб перадаць яго калі мага аб'ектыўнай, канешне, патрэбен талент. А яшчэ для пісьменніка, які піша на мове сваіх бацькоў і дзядоў, цудоўнае яе веданне. Гэтае замілаванне мовай, спасціжэнне жыцця пачалося для Анатоля Бутэвіча ў маленства. Было прадоўжана падчас вучобы ў Велікаліпскай васьмігодцы, а пасля ў Сноўскай сярэдняй школе. Як і многія будучыя пісьменнікі, для паступлення выбраў аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Ужо школьнікам публікаваўся ў нясвіжскага раённай газеце «Чырвоны сцяг» (сённяшнія «Нясвіжскія навіны»). Супрацоўніцтва з друкам прадоўжыў, працуючы рэдактарам Беларускага тэлеграфнага агенцтва, а потым намеснікам галоўнага рэдактара газеты «Чырвоная змена». Выступаў як пад уласным прозвішчам, так і карыстаючыся псеўданімі Максім Валожка, Анатоль Баярскі і нават Міша Алімпік.

Максім Валожка доўгі час быў асноўным. Найперш тады, калі працаваў на адказных творчых, грамадскіх і дзяржаўных пасадах: дырэктарам выдавецтва «Мастацкая літаратура», у ЦК ЛКСМБ (1973—1975, 1979—1980) і ЦК КПБ (1980—1986, 1987—1990). Пазней быў старшынёй Дзяржаўнага камітэта па друку, міністрам інфармацыі, міністрам культуры і друку Рэспублікі Беларусь, Генеральным консулам Рэспублікі Беларусь у Гданьску, Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Рэспублікі Беларусь у Румыніі, на іншых пасадах. Гэта не перашкаджала плённа працаваць і як пісьменніку ў шмат якіх жанрах.

Блізкі нам Ягайлы час

У літаратуры, зразумела, усе жанры важныя. Аднак у чытача асаблівае стаўленне да рамана. Ды і народны пісьменнік Беларусі Іван Чыгрынаў прытрымліваўся такой думкі: «Раман — гэта народ. І, можа быць, некаторых народаў добра не ведаюць у свеце толькі таму, што ў іх няма выдатных раманаў». Есць раман і ў Анатоля Бутэвіча — «Каралева не здраджвала каралю, або Каралеўскае шлюбаванне ў Новагародку». Дарэчы, раманам гэты твор стаў не адразу. Спачатку, па вызначэнні самага Анатоля Іванавіча, гэта была «рыцарская апавесць пра каханне 17-гадовай беларускай князёўны Соф'і Гальшанскай і 70-гадовага караля польскага Ягайлы (з хранаграфіяй і персаніфікацыяй яго эпохі)».

«Каралева не здраджвала каралю...» — гісторыка-мастацкі твор, у якім рэальныя падзеі і энцыклапедычныя

Фота Кастуся Дробова.

Анатоль Бутэвіч.

веданне аўтарам жыцця эпохі, пра якую ён апавядае. Аб цудоўным веданні ім нацыянальнай гісторыі сведчаць і храналагічныя матэрыялы «Ягайла і яго час». Пасля таго, як раман выйшаў асобнай кнігай, яны склалі асобны том. Калі ж коротка казаць пра сам твор, у ім усё напоўнена беларускацю. Безумоўна, падзеі адбываюцца не толькі на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага, але і тычацца жыцця нашага народа. Гэта і згадкі Соф'і Гальшанскай, калі была пры бацьках у Друцку, і ўспаміны Генрыка. Яшчэ не рыцара, а звычайнага Шадзібора, жыхара пушчы. Нарэшце, усё, што тычыцца Ягайлы, як аднаго з тых, хто ніколі не забываў аб трываласці ўласных каранёў.

Вобраз яго — несумненна аўтарская ўдача. Ягайла паўстае не толькі гаспадаром Кароны і Княства, але і жывым чалавекам. Ён прагне свайго звычайнага шчасця, хоча, каб нішто не азмрочвала яго ўзаемаадносін з маладой жонкай. Соф'я Гальшанска таксама выпісана з такой любоўю, што не застаецца ніякага сумнення ў асаблівым стаўленні аўтара да яе. І хоць у тыя часы дзяўчаты, як правіла, выходзілі замуж вельмі рана, безумоўна, каралевай у 17 гадоў не становіліся. А гэта не толькі гонар і высокая адказнасць, але і неабходнасць лёдзё не штодня змагацца за сваё добрае імя.

Вартаць рамана не толькі ў тым, што Анатоль Бутэвіч па-майстэрску расказавае пра тыя даўнія часы. Паказаў сабе празаікам, які ўмее падбіраць вобразна-выяўленчыя сродкі. Лірычныя адступленні сведчаць, што яму ўдаюцца і разгорнутыя пейзажныя апісанні. Нават такія, якія быццам выглядаюць аскізна, але ствараюць своеасабліваю настраёнасць, калі яшчэ лепш адчуваеш сваю лучнасць з даўнімі падзеямі, з няпростымі людскімі лёсамі.

Ясняцца мінулыя імгненні

Аб тым, наколькі ўважліва ставіцца Анатоль Бутэвіч да нацыянальнай гісторыі, які важкі яго ўнёсак у гісторыка-патрыятычную літаратуру, сведчыць серыя «Сем цудаў Беларусі». Першай у ёй была аднайменная кніга Уладзіміра Ягоўдзіка ў афармленні мастака Паўла Татарнікава. Астатнія шэсць належаць перу Анатоля Іванавіча. Не лішне назваць усе: «У гасцях у вечнасці», «Званы Нямігі», «За наміткай гісторыі», «Адвечны покліч Радзімы», «Славуцька родам сваім», «Перуновага племені дзеці».

Беларуская даўніна, як відаць дзякуючы серыі «Сем цудаў Беларусі», куды багацейшая, чым лічылася доўгі час. У гэтым пераконваюць не толькі багатыя сваёй інфармацыйнай насычанасцю і эмацыянальнай засяроджанасцю апаведы Анатоля Іванавіча, але і ілюстрацыі, якія падзеі даўніны, людзей слаўных як бы робяць нашымі сучаснікамі.

Серыя «Сем цудаў Беларусі» стала мастацка-дакументальным летапісам мінулага і з цікавасцю ўспрымаецца не толькі юнымі чытачамі, але і ўсімі, для каго Беларусь — сваяе слова, а яе гісторыя — невычэрпная крыніца, гаучая вада якой дапамагае больш упэўнена адчуваць сябе, узіраючыся ў дзень заўтрашні.

Гэта яшчэ ў большай ступені характэрна для кніг Анатоля Бутэвіча, сюжэтнай асновай якіх з'яўляюцца падарожжы, прытым асаблівага кшталту. Вандроўкі ў часе і прасторы, калі аўтар кожным разам як бы бярэ сабе ў аднадумцы канкрэтных гістарычных асоб. Яны ў пэўнай ступені таксама з'яўляюцца апавядальнікамі. Будучы не толькі ўдзельнікамі, а з вышнімі сённяшняга дня і сведкамі, запрашаюць у яго з тым жа памкненнем, што і сам аўтар апаведу. Нібы нагадваючы: шануйце гісторыю. Стаўцеся да яе з павагай, каб не нарабіць памылак у будучыні. Хто гэтыя суразмоўцы, відаць па назвах кніг: «Таямніцы Мірскага замка. Падарожжа па свых мурах з Адамам Міцкевічам», «Таямніцы Нясвіжскага замка. Падарожжа ў глыб стагоддзяў з Уладзіславам Сыракомлем», «Таямніцы Кружскага замка. Падарожжа па нашай гісторыі з Вітаўтам Вялікім».

Прыгоды не пакідаюць

Пішучы творы для дзяцей, не абмяжоўваецца гістарычнай праблематыкай, а выкарыстоўвае розныя жанры, у тым ліку казку. Не цураецца і прыгодніцкай тэматыкі. Усё гэта такое вабнае, у нечым таямнічае, выносіць і ў назвы твораў: «Прыгоды Лісціка-Карунчыка», «Прыгоды памаўзлівай Рыскі», «Прыгоды Віруса Шкодзі». А хіба менш заманліва даведання, «Як Акіян з Кропелькай барукаўся», «Як Данік у Радзівілаўскае метро трапіў!» Шмат чаго адкрывае, найперш неведомае ў звыклым, «Чараўніца Адорыя і Сняжынка падарожніца».

Свой юбілей Анатоль Іванавіч сустракае з новай кнігай для дзяцей «Чараўная вандроўка Лунамесіка» («Волшебное путешествие Луномесика»), якая прыцягвае да сябе ўвагу ўжо вызначаным жанру — казкабыль. Як быццам сумяшчэнне несумяшчальнага.

Аднак казачныя гісторыі настолькі спалучаюцца з рэчаіснасцю, што гэта для дзетак-фантазёраў выглядае рэальным. Яны не сумняваюцца, што сапраўды нябесны чараўнік Лунамесік з'явіўся да Косці, які захапляецца гісторыяй. Лунамесік запрашае наведання ў Смаргонь, дзе знаходзілася вядома на ўсю Еўропу і адзіная на Беларусі мядзведжая акадэмія. Аднак Косця пабывае не толькі ў гэтым горадзе — па-новаму адкрые для сябе Нясвіж і Мір. У гэтай казцы, як і ў шмат якіх іншых сваіх творах, адрасаваных дзецям, аўтар гісторыю падае так, каб яна, наблізіўшыся да сучаснасці, стала нібы явай.

Добра вядомы Анатоль Бутэвіч і як перакладчык з польскай, рускай, украінскай моў на беларускую, а з беларускай — на рускую. Яго ж творы, у сваю чаргу, перастарваліся па-балгарску, па-польску, па-румынску. Напісаў п'есу «Маладыя гады — маладыя жаданні».

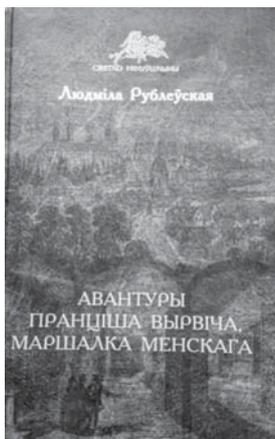
***

Адна з яго кніг называецца «Пад небам беларускага слова». Падзаглавак яе «Пра пісьменнікаў, літаратуру і не толькі» ў пэўнай ступені вызначае і ўсе абсягі яго жыцця і творчасці. У роднае слова ўлюбёны, рабіў, робіць і, хацелася б, каб яшчэ доўга рабіў тое, што на карысць роднай Беларусі, а яго справы, памкненні, жаданні і планы (а як без іх жыць?) знаходзілі ранейшы водгук у чытацкіх сэрцах.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Няспраўджаны манах і сапраўдны кіт

Для аматараў знакамітых Пранціша Вырвіча і Баўтрамея Лёдніка Выдавецкі дом «Звязда» падрыхтаваў цудоўны падручнік — чарговая, гэтым разам завяршальная, як пазначана ў анагаты, порцыя прыгод неразлучных сяброў: сёмы раман сагі нядаўна пабачыў свет.

Назва кнігі — «Авантуры Пранціша Вырвіча, маршала Менскага» — не павіна ўвесці ў зман чытача: Лёднік, хоць і не згадваецца ў назве, нікуды не згубіўся. Дакладней, згубіўся, але на першых старонках выдання быў знойдзены. Праўда, у стане, зусім не тыповым для

сябе, зусім на сябе ранейшага не падобным, у месцы, дзе і шукалі б у апошняму чаргу. Але сябры на тое і сябры, каб не кідаць у складанай сітуацыі і дапамагаць выбрацца з самых безнадзейных абставін: Вырвіч і адпаведным настроем у манастыры ў глухім куточку землі ў Вялікага Княства Літоўскага, далучаных да Расійскай імперыі. Адсюль і пачынаюцца небяспечныя для жыцця аבוד-выпрабаванні.

Захапляльны, поўны інтрыг свет XVIII стагоддзя. Лёднік амаль зламаны пад цяжарам папярэдніх падзей і няпростых, у многім трагічных, акалічнасцей...

Доктар, які быў гатовы адмовіцца ад усяго, усё ж вяртаецца ў вір палітычных хітрасляненняў апошніх гадоў Рэчы Паспалітай. Патрэба ратаваць сваіх блізкіх са знявольлення, абараняць таямніцу полацкіх сутарэнняў ад ахвотных яе прыўлашчыць — ніколі сумаваць на старонках сагі не даводзілася і не давадзецца на яе заключным этапе!

Тым больш што побач з доктарам — вартага яго і ў многім яму роўна жанчына з дзіўнай на першы погляд мянушкай Чорная Меланхолія. Ізноў каханне афарбоўвае свет герояў у свае непаўторныя адценні...

Дадае асалоды чытанню вобразная, яркая, метафарычная, экспрэсіўная мова, якой

напісаны раман: «Вада цямнела мутна-зялёнай смерцю і лостравала падобны да цёмка заход сонца», «У расчаравання прысмак няспелай каліны», «У знявольнення, абараняць таямніцу полацкіх сутарэнняў ад ахвотных яе прыўлашчыць — ніколі сумаваць на старонках сагі не даводзілася і не давадзецца на яе заключным этапе!»

Красамоўныя і назвы раздзелаў, што вабяць і абцяцоўваюць незабудныя ўражанні: «Як адна кручаная манашка па аблоках бегала», «Як Вырвіч упэўніўся, што недарэмна купіў кіта» і іншыя. Але галоўнае — змест іх не расчаруе.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

Мікола Аляхновіч і яго «Вянок»

Выставачны праект «Вянок Вянку», прысвечаны 110-годдзю выхаду ў свет кнігі вершаў Максіма Багдановіча, будзе дзейнічаць на працягу 2023 года. Праект дае магчымасць убачыць арыгінальныя кнігі з розных устаноў і з рознымі лёсамі, часам надзвычай цяжкімі і пакручастымі. У маі прэзентаваўся «Вянок» 1913 года з фондаў Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь. Гісторыя гэтай кнігі захоўвае шмат таямніц, некаторыя з іх паспрабуем раскрыць сёння, іншыя будуць чакаць свайго даследчыка.

Наогул, трэба адзначыць, што Прэзідэнцкая бібліятэка на сёння займае другое месца па колькасці арыгінальных «Вяноў», якія ў ёй захоўваюцца, — чатыры асобнікі. Першае месца за мінскім музеем, які з’яўляецца цэнтрам па зборы, захаванні і прэзентацыі асабістай і творчай спадчыны беларускага генія.

«Вянок» Міколы Аляхновіча.

Але бібліятэка, якая знаходзіцца ў ДOME ўрада, па праве ганарыцца сваімі каштоўнымі кнігамі, у тым ліку і «Вянкамі», за кожным з якіх хаваецца свая гісторыя, вартая асобнага артыкула. Дзве кнігі, напрыклад, паступілі ў фонды бібліятэкі ў сакавіку і красавіку 1945 года, калі яшчэ ішла Вялікая Айчынная вайна. Беларусь была ўжо вызвалена, мінчане вярталіся да мірнага жыцця, а кнігі, знойдзеныя ў разбураным горадзе, неслі ў бібліятэкі, каб як мага больш чытачоў змаглі дакрануцца да спраўданай літаратуры.

Яшчэ адзін арыгінальны зборнік М. Багдановіча «Вянок» са збораў Прэзідэнцкай бібліятэкі першапачаткова захоўваўся ў іншай, не менш важнай культурнай установе. На тытульным лісце, старонцы 17 і на апошняй старонцы маецца трохвугольны штамп «Літ. музей Я. Купалы. Інв. № 9». Па інвентарным нумары відаць, што гэтая кніга ў ліку найбольш ранніх паступленняў у фонды музея, установа створана ў 1944 годзе. Нельга сказаць дакладна, чаму зборнік Максіма Багдановіча аддалі ва Урадавую бібліятэку імя М. Горкага (такую назву раней мела Прэзідэнцкая бібліятэка). Як версія — ён знаходзіўся ў складзе абменнага фонду музея і такім чынам змяніў адрас захоўвання.

Цікавы лёс мае чацвёрты «Вянок» з Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, і менавіта яго было вырашана прэзентаваць у музеі паэта падчас выставачнага праекта. Вядома, што выдавалася кніга з мяккай вокладкай, тут яна аказалася значна пашкоджанай, таму ўладальнікі, хутчэй за ўсё, гэта былі

супрацоўнікі бібліятэкі, «пераапанулі» яе. Першапачатковая вокладка захавана, краі яе абрэзаны, а сама яна наклеена на кардон. Тое самае бачым і ў канцы кнігі, апошнія старонкі і вокладка адсутнічаюць, змест дапісаны сінім чарнілам — указаны кожны твор і старонка, на якой ён змешчаны ў кнізе. Есць пазнакі і штампы, якія распаўядаюць пра гісторыю самой бібліятэкі: надпіс чарнілам «Бібл. СНК» — Бібліятэка Савета народных камісараў, штамп «Урадавая бібліятэка імя А. М. Горкага», адзнакі аб інвентарызацыі ў 1948 і 1954 гг.

Ва ўліковых дакументах захавалася дата паступлення кнігі ў фонды бібліятэкі — 17 кастрычніка 1944 года. Акрамя таго, была зроблена пазнака «Кніга бесплатна из фонда НКВД». Мы разумеам: за гісторыяй кнігі хаваецца жыццёвая трагедыя яе першага ўладальніка, імя якога магло б так і застацца невядомым. На тытульным лісце злева ўверсе ён напісаў сваё прозвішча, яно было зацёрта лязом так, што стала амаль нечы-

тэльным. Супрацоўнікі бібліятэкі змаглі расчытаць — Аляхновіч, але заставалася пытанне, якому канкрэтна Аляхновічу магла належаць кніга. Прозвішча даволі распаўсюджанае.

Падказкай для высвятлення асобы ўладальніка сталі пазнакі, зробленыя ім у тэксце. Самая першая на тытульным лісце, пад кніжным знакам з выявай лебедзя — «1892—1917», гады жыцця Максіма Багдановіча, прычым з памылкай: ён нарадзіўся на год раней. Але менавіта 1892-і, як год нараджэння беларускага генія, стаюць у кнізе Максіма Гарэцкага «Гісторыя беларускае літаратуры» (Вільня, 1921), якая была важнай крыніцай ведаў для чытачоў і даследчыкаў у 1920—1930-я гг. Далей у «Вянку» крыжыкамі чарнілам пазначаны вершы «Прывет табе, жыццё на волі...», «Устань, навалыніца, мкні нанова...», «Калі ў ракавіну цёмную жамчужніцы...», «Была калісь пара...», «Трыялет» («Калісь глядзеў на сонца я...»), паэма «Вераніка». Магчыма, ўладальнік кнігі адзначыў творы, што адпавядалі яго ўнутранаму стану.

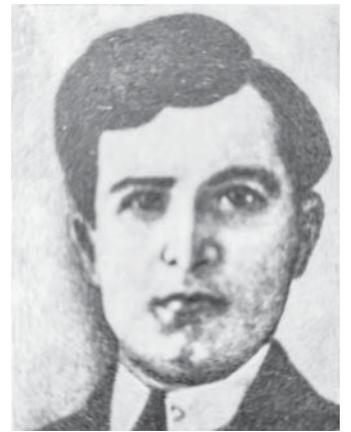
Есць запіс простым алоўкам каля верша М. Багдановіча «Зімой» — «Пушкін. Как легкий бег саней. «Осень»». Гэта паказвае на ўважлівасць прачытанага верша, знаходжанне цытатак, перакліканняў і алузій з творами іншых аўтараў. У дадзеным выпадку ўдакладняецца, які радок з верша генія рускай літаратуры перафразаваў беларускі паэт:

*Суровою зимой я более доволен,
Люблю ее снега; в присутствии луны
Как легкий бег саней с подругой
быстр и волен...*
(А. С. Пушкин «Восень», 1833)

Найбольшая колькасць удадальніцкіх пазнак у «Вянку» М. Багдановіча звязана з вершаванай паэмай «Вераніка». Пасля друку высветлілася, што пераблытаны парадак строф, выдаўцы на ўклеіцы пазначылі, што «пасля 5 строфы трэба паставіць 9—11 строфы», што і было зроблена ў гэтым асобніку. Алоўкам пазначана замена слова «прыкра» на «больна», якая адбылася пры публікацыі паэмы ў першым поўным зборы твораў М. Багдановіча (1927—1928 гг.), радкі ў «Вянку» гучаць так: «Ласкавы шэпт: Мо’ прыкра вам?», «Не, зорка, мне было не прыкра».

І, напэўна, самыя важныя пазнакі ўладальніка, якія падказваюць яго імя, звязаны з эпіграфам да паэмы «Вераніка», у якасці якога ўзяты радок з твора італьянскага паэта. Пастаўлены сінім алоўкам пыталынік і падкрэсленае імя пісьменніка «Джівованні» (так у «Вянку»), ніжэй простым алоўкам дапісана прозвішча — «Праці». Менавіта гэтыя пазнакі дазваляюць раскрыць імя ўладальніка — беларускі крытык Мікола Аляхновіч (Мікалай Мікалаевіч Аляхновіч, 1903—1959). У біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» адзначаецца, што літаратурнай дзейнасцю М. Аляхновіч пачаў займацца з 1918 года, першыя выяўленыя публікацыі — у 1919-м, уваходзіў у склад «Маладняка», дзе быў у ліку найбольш актыўных крытыкаў, акцэнтаваў увагу на розных пытаннях беларускай літаратуры, пісаў рэцэнзіі.

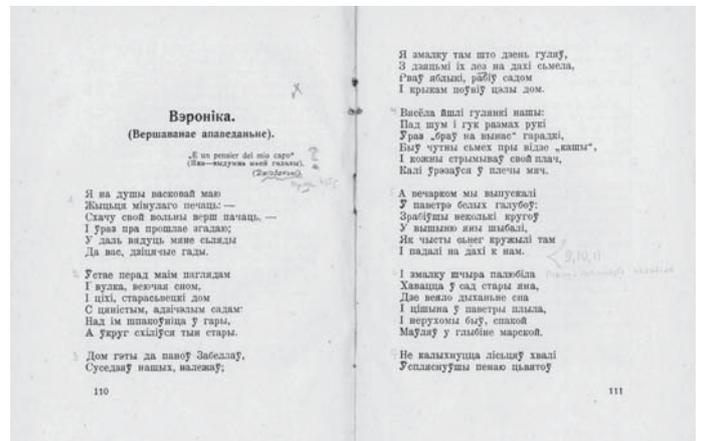
У часопісе «Маладняк» (сакавік, 1928 год) Мікола Аляхновіч апублікаваў рэцэнзію на I том збору твораў М. Багдановіча, падрыхтаваны Літаратурнай камісіяй Інбелкульту. Рэцэнзент адзначаў, што «кніга з’яўляецца каштоўным падарункам для ўсіх прыхільнікаў беларускай літаратуры» і важным пачаткам акадэмічнага выдання твораў беларускіх пісьменнікаў. М. Аляхновіч указваў на памылкі, напрыклад, што верш «Астры» аднесены да ўласных вершаў М. Багдановіча, у той час як, гэта пераклад аднайменнага верша

Мікола Аляхновіч.

Важнае месца ў рэцэнзіі займала даследаванне пытання, якое тычылася аўтара эпіграфа да паэмы «Вераніка». Па-першае, рэцэнзент заўважыў, што Літаратурная камісія і папярэднія даследчыкі не звярнулі ўвагі на гэты факт, па-другое, назваў пяць італьянскіх пісьменнікаў з імем Джавані і гады жыцця. Далей працягваў фрагмент артыкула нямецкага даследчыка літаратуры, прафесара Шэра «Allgemeine Geschichte der Litteratur», прысвечаны біяграфіі Джавані Праці і яго паэме «Armond», радок з якой і стаў эпіграфам да паэмы «Вераніка». М. Аляхновіч — першы даследчык, які назваў імя Джавані Праці, дзякуючы яму гэты факт указваўся ва ўсіх наступных зборах твораў М. Багдановіча.

Арыгінальны зборнік вершаў Максіма Багдановіча «Вянок» з фондаў Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь стаў часткаю выставачнага праекта, арганізаванага супрацоўнікамі мінскага музея паэта і прысвечанага юбілею. Вывучэнне гэтага асобніка, знакаў і надпісаў у ім дазволіла высветліць імя першага ўладальніка кнігі. Мікалай Мікалаевіч Аляхновіч — беларускі даследчык, крытык і рэцэнзент, які праішоў праз цяжкія выпрабаванні, турмы, лагер і высылку. Пасля рэабілітацыі жыў у Ленінградзе, але літаратурнай дзейнасцю, на жаль, ужо не займаўся. Рэцэнзія М. Аляхновіча і суднісенне яе з пазнакамі, зробленымі на старонках кнігі

«Вянок», паэма «Вераніка».

ўкраінскага паэта Алеса (сапр. Аляксандр Кандыба (1878—1944)), прывёў спасылкі на дзве крыніцы. Важная заўвага рэцэнзента тычылася іншых каментарыяў Літкамісіі да перакладаў М. Багдановіча на ўкраінскую мову, а менавіта адсутнасць указанняў на першакрыніцы, «на твор чі кнігу, з якой яны перакладзены».

«Вянок», дазволілі адкрыць імя першаўладальніка. «Зведаюць усе патомкі праз паперу...» — калісьці пісаў Максім Багдановіч.

**Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча
Фота даслана аўтарам**

У плыні гукаў

Юрый Каліноўскі — скрыпач, лаўрэат міжнародных конкурсаў, удзельнік ансамбля салістаў «Класік-Авангард», прафесіянал сваёй справы. Ён з самага дзяцінства займаецца творчасцю і паспрабаваў сябе ў розных музычных напрамках. Наш герой перапыняў сваю дзейнасць на некалькі гадоў, але не змог жыць без музыкі, бо яна робіць яго па-сапраўднаму шчаслівым.

Стаўленне да прафесіі

— Вы пачалі свой творчы шлях у 5 гадоў. Адчуваеце, што гэта ваша прызначэнне?

— Музыка — мае прызвание. Без сумнення, гэта тое, чым я хачу і гатовы займацца ўсё жыццё.

— Вы таксама выкладаеце іграў на скрыпцы і сальфеджыа. Кім былі вашы першыя вучні?

— Выкладаю нямат. Першым маім вучнем быў хлопчэ, старэйшы за мяне гадоў на 7. Ён не збіраўся займацца прафесійна, а хацеў зрабіць каханай дзяўчыне падарунак і сыграць на скрыпцы мелодыю з фільма «Тытанік». Нам спатрэбіўся месяц заняткаў па два разы на тыдзень, каб ашчаслівіць яго дзяўчыну.

Юрый Каліноўскі падчас выступлення.

Мне здаецца, выкладаць у мяне добра атрымліваецца, і гэта цікава. Перакананы, што настаўнік — самая важная, патрэбная і складаная прафесія з усіх, што існуюць. Асабіста я выкладаю з вялікай адказнасцю, таму вельмі стамляюся. Пару заняткаў на дзень прыраўноўваюцца для мяне да 10-гадзіннай рэпетыцыі. Я спрабую ўявіць адчуванні вучня, паглыбіцца ў яго праблему. Тады сам пачынаю іграць па-іншаму.

— Якой узнагародай даражыце больш за ўсё?

— Я лаўрэат некалькіх міжнародных конкурсаў, але гадоў у 20 у мяне адбыўся нейкі надлом. Я зразумеў, што не люблю конкурсы: як быццам займаешся не мастацтвам, а спортам. Не можа быць спаборніцтваў у творчасці.

Пасля кансерваторыі я 5 гадоў працаваў у маскоўскім аркестры. І гэта зусім не мае. Я не адчуваў сябе на сваім месцы, сваю прысутнасць у працэсе. Справа не ў канкрэтным аркестры, я б адчуваў так сябе ў любым з іх. І з часам перагарэў. Зусім закінуў музыку, думаў атрымаць іншую прафесію. Але мае сябры з каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, які закончыў у 2010 годзе, таксама вучыліся ў розных краінах і, вярнуўшыся ў Мінск, запрасілі мяне ў ансамбль «Класік-Авангард». І я прыехаў. Мне падабаецца, чым цяпер займаецца ансамбль, і спадзяюся, ён будзе працягваць развіццё.

Цяпер не разумею, чым наогул думаць? Каб аднавіцца, мне спатрэбіўся час. Давялося пачынаць свой музычны шлях нанова. Для мяне гэта галоўнае дасягненне і ўзнагарода, я змог адрадыцца і цяпер па-сапраўднаму шчаслівы.

— Які выкладчык паўплываў на вас найбольш?

— Аляксандр Барысавіч Трасцяцкі — па-за канкурэцыйнай. Калі з'яжджаш вучыцца ў Маскву, думаць, што ў кансерваторыі не давучыся. Або пасля вучбы паеду падарожнічаць, каб пераняць вопыт розных настаўнікаў. Але праз год навучання ў Аляксандра Барысавіча зразумеў, што не хачу. Гэта настолькі мой педагог... Яго стаўленне да мяне як да калегі або таварыша ўражвала. Бывала, нават ён прасіў парады, як сыграць тое ці іншае месца, дапамагаў мне ва ўсім. Па-лоўнае — гэта сапраўдны творчы, сяброўскія зносіны.

Ён ніколі не навязваў свой пункт гледжання, але быў кампетэнтным і аўтарытэтным выкладчыкам. Ад яго ўпершыню пачаў думаць, што галоўная задача педагога не ў тым, каб навучыць іграць на скрыпцы, а падказаць, як вучыцца самастойна.

Тое, што натхняе

— Вас хваляюць творы падчас выканання?

— Такое адбываецца заўсёды. Часам больш, часам менш, а часам нават фізічна цяжка. Апошнія некалькі гадоў, калі я аднавіў свае заняткі на скрыпцы, у мяне ёсць з гэтым пэўныя праблемы. За час перапынку адбыліся змены з рукамі, з пальцамі. Даводзіцца больш канцэнтравана на тым, што раблю, і на выступленнях гэта перыядычна адцягвае. Працую над гэтым і думаю, што ўжо недалёка той момант, калі яно перастане мяне турбаваць.

— Можаце ўспомніць першае выступленне? Што адчувалі?

— Першае, якое памятаю, было ў касцёле святога Роха. Там раней праходзілі абанемныя канцэрты ад філармоніі. Гэта такія выступленні, на якіх навучэнцы музычнага каледжа іграў разам з аркестрам. Мне было 8–9 гадоў. Не было хвалявання ці страху. Я проста радаваўся, усміхаўся, смяюся. Я быў шчаслівы. Страх сцэны — гэта велізарная праблема. Я пісаў даследчую працу аб прычынах страху сцэны. Мы пераймаем яго ў старэйшых. Мне здаецца, калі гадаваць дзіця так, каб ніхто яму не казаў, што сцэна — гэта страшна, ён ніколі не будзе яе баяцца.

— Як цяпер праходзяць канцэрты? З якімі пачуццямі выходзіце на сцэну?

— Сцэнічнае хваляванне — штука як вельмі складаная, так і дагэтуль не раскрытая. Я думаю, яно ёсць ва ўсіх, але ў кожнага свае прычыны і правы. Маё сцэнічнае хваляванне трансфармавалася ў хваляванне перад самім сабой, у адказнасць за ўласную працу. На мае хваляванне не ўплывае ні памер залы, ні аўтарытэт публікі. Я магу хвалявацца і перад выступленнем у велізарнай зале, і іграючы перад двума таварышамі ў класе. Для мяне справа ва ўласнай упэўненасці. Цяпер, бывае, перажываю перад выходам на сцэну, але ў працэсе ўсё праходзіць.

— Як ставіцеся да імпрывізацый у музыцы? Захапляецеся самі?

— Выдатна стаўлюся і захапляюся. У Маскве я працаваў у драматычным тэатры, і музыку для спектакляў часцяком мы пісалі самі. Падчас выканання гэтай музыкі была магчымасць эксперыментаваць. Я вельмі люблю джаз, але з ім у мяне пакуль не складваецца. Люблю імпрывізаваць сам сабе, але няма тэарэтычнай базы.

— Вы выступаеце і з камернай музыкой. Што асаблівага ў такім фармаце?

— Гэта мае захапленне, мая любоў нумар адзін. Першая прычына — шмат неверагоднай музыкі напісана ў гэтым жанры. Вялікая колькасць кампазітараў

Струнны квартэт Максіма Яшова.

прысвяціла сваю творчасць камернай музыцы. Другая прычына — сам рэпетыцыйны працэс. Я люблю, калі людзі спрачаюцца, часам сварачацца, але застаюцца адзіным арганізмам. Усё гэта творчы парыв, які не кантралюецца. У гэтым вышэйшай асалоде выканальніцтва. Вы можаце не быць сябрамі па-за сцэнай, але ў момант выканання вы адно цэлае. Мой любімы від дзейнасці. Сольныя выступленні таксама люблю, але з камернай музыкой не параўнаць!

— Каго з кампазітараў больш за ўсё любіце выконваць?

— Магу сказаць, што ў падлеткавым узросце маім любімым кампазітарам быў Іаганес Брамс. Пазней — Шастаковіч і Пракоф'еў. Але з гадамі адпадае патрэба ў вылучэнні фаварытаў. Існуе мноства кампазітараў, чыя творчасць узрушае. Нешта мне падабаецца ў аднаго, нешта ў іншага. Пералічваюць магу бясконца: Бах, Моцарт, Бетховен, Брамс, Малер, Шастаковіч, Пракоф'еў, Стравінскі...

— Падзеліцеся гісторыяй вашай скрыпкі?

— Мой інструмент 1809 года вырабы — рукі нямецкага майстра. Мне заўсёды падабалася думаць, што ў гэты час у Германіі жыў, напрыклад, Брамс. А што, калі ён гэтую скрыпку чуў? Нядаўна ёй спатрэбілася рэстаўрацыя, і я вазіў у Маскву да майстра Сяргея Ноздрына. Ён мяняў спружыну (унутраная драўляная дэтал інструмента). Дык вось, у малой зале кансерваторыі не так даўно быў рамонт, і з рэштак старога памяшкання майстры здабываюць патрэбную драўніну. Сяргей знайшоў там брусок, з дапамогай якога зрабіў спружыну. Верагодней за ўсё, на іншы інструмент ужо не хапіла б. А я цяпер заўсёды нашу з сабой часцінку кансерваторыі.

На перспектыву

— Вы лічыце сябе прафесіяналам?

— Так, з маральнага пункту гледжання, я прафесіянал, бо не дапускаю халтуры. Я вельмі ўважліва і адказна стаўлюся да сваёй дзейнасці. Таму што мне гэта важна. Я спраўды люблю тое, чым займаюся.

— Чым бы цяпер займаўся, калі б не музыка?

— У параўнанні з музыкой усё, што прыходзіла мне ў галаву, — глупства. Хутчэй за ўсё гэта была б ІТ-сфера. У дзяцінстве я захапляўся камп'ютарамі, тэхналогіямі. І нядрэнна разбіраўся, мне магло быць такое цікава. У дзяцінстве таксама стаў выбар паміж футболам і музыкой. Я сам выбраў музыку і ніколі не шкадаваў. Бо такі выбар не перашкаджае мне любіць футбол і гуляць у яго. Лічу, калі ёсць сумневы паміж музыкой і чымсьці іншым, лепш выбраць іншае.

— Якія прафесійныя мэты ставіце перад сабой?

— У мяне няма мэт як такіх. Даўно зразумеў, што важны працэс. Мне не патрэбны нейкія мэтавыя або заахочванні. Я займаюся музыкой, таму што мне гэта падабаецца. Усе мае жаданні і мэты наўпрост цяпер звязаны з ансамблем «Класік-Авангард» і накіраваны на тое, каб ён развіваўся. Каб мы працягвалі рабіць якасныя праграмы. Галоўная мэта — заставацца ў працэсе творчасці, у музыцы.

— Што для вас азначае сапраўдная рэалізацыя ў прафесіі?

— Тут для мяне няма канчатковай кропкі. Я займаюся любімай справай і дасягаю прымальнага для мяне выніку. Гэта і ёсць найлепшая рэалізацыя ў маім жыцці.

Гутарыла Ксенія МОЖАР
Фота з асабістага архіва Юрыя КАЛІНОЎСКАГА

Запрашэнне на свята жыцця

На вуліцы начной Севільі ў касцюме сціплага бакалаўра граф Альмавіва чакае, калі ў акне з'явіцца высакародная дзяўчына, у якую ён закаханы. Каб тыхтул не засланіў чалавека, граф хавае сваё імя ад прыгажуні Разіны — яна жыве пад наглядом старога апекуна... Знакаміта гісторыя пра прыгоды Фігаро французскага драматурга Бамаршэ, аўтара «Севільскага цырульніка, або Марнай засяпрогі» і «Жаніцбы Фігаро», чарговы раз паўстае на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі.

Гэтым разам асабліва цікавае сцэнічнае ўвасабленне, бо працавалі над спектаклем творцы з Італіі: рэжысёр Альда Тарабэла і мастак, аўтар сцэнаграфічнага рашэння і касцюмаў Энрыка Мусеніч. Мова камічнай оперы ў дзвюх дзях італьянская (з рускімі субцітрамі), што прыцягвае яшчэ больш увагі шырокай аўдыторыі. Тая, між іншым, крыху засумавала па лёгкіх і няхістрых сюжэтах. А менавіта такім і славіцца «Севільскі цырульнік», які быў прадстаўлены напрыканцы юбілейнага тэатральнага сезона — 6 і 7 чэрвеня. Дзвума прэм'ернымі спектаклямі дырыжыраваў Уладзімір Авадок.

Опера-буф «Севільскі цырульнік» Джаакіна Расіні ставіцца ў розных тэатрах свету з 1816 года. Лібрэта некалі напісаў Чэзарэ Стэрбіні. Дарэчы, найбольшую вядомасць яму прынес гэты тэкст музычна-сцэнічнага твора. У Вялікім тэатры Беларусі шмат разоў

звярталіся менавіта да класічнага прачытання, і прэм'ера (10-ы зварот) не стала выключэннем. Аднак рысы і дэталі, характэрныя толькі для пэўнага звароту, прымушаюць разважаць аб адметнасці і неабходнасці чарговай пастаноўкі ў айчынным тэатры.

Дарэчы, перад падрыхтоўкай спектакля спецыяльна абвясчалі кастынг: была неабходнаць знайсці артыстаў для выканання галоўных партый. Так сталася, некаторыя імёны будуць невядомы гледачу. Што тычыцца галоўных роляў, то графа Альмавіву ў пастаноўках Вялікага тэатра ўвасабляюць Юрыя Гарадзецкі, Валерыя Макараў і Андрэй Мацюнонак. Доктара Бартола іграюць Дзмітрый Капілаў і Ілья Пеўзнер. У ролі Разіны на сцэну выходзяць Таццяна Гаўрылава і Святлана

Разам з ненапружанасцю дзеяння, надзвычай простым сюжэтам і гумарам, хоць абсалютна спецыфічным і неактуальным, спектакль здольны пакінуць толькі станоўчыя эмоцыі. А што яшчэ паграбуецца ад оперы-буфа, асновы якой закладзены так даўно і нікім не зрушаны? Іншая справа, чаму гэты жанр застаецца ў полі зроку сучасных пастаноўшчыкаў... Напамін пра камедыю масак, своеасабліва інтэрпрэтацыя камізму, прастата сюжэта, амаль поўная адсутнасць псіхалагізму, заралівая вясёлая музыка — мабыць, усё гэта прыцягвае і рэжысёраў, і спевакоў, і музыказнаўцаў... А яшчэ — тэма свята жыцця: у такой оперы супрацьпастаўляецца шчырае каханне маладых і тыранія карыслівай старасці. Перамога першага — сімвал гормоніі свету.

Між тым, напрыклад, доктар мастацтвазнаўца, прафесар Ларыса Кірыліна ўпэўнена: у чыстым выглядзе жанр оперы-буфа належыць мінуламу, і любыя спробы яго актуалізаваць прыводзяць да больш ці менш траннага дэялогіі XX і XVIII стагоддзяў (гэту думку музыказнаўца выказала ў далёкім 1995 годзе). Усё ж у эпоху свайго росквіту камічная опера расказвала найперш пра сучаснасць, паўсядзённасць, вядома, паэтызаваныя. На шчасце, у Вялікім тэатры не імкнуліся інтэрпрэтаваць класічны твор. Гэта тая ж вандроўка ў мінулае. І пакуль Фігаро тут, побач, варта спрабаваць пасябраваць.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота БелТА

Коціна. Фігаро, вынаходлівага і дасціпнага, энергічнага і жыццядараснага, які з лёгкасцю прыдумляе інтрыгі і дабіваецца сваіх мэт, іграюць Ігар Анішчанка і Аляксей Макшанцаў. Як адзначаюць у тэатры, запрошаныя артысты (Валерыя Макараў, Ігар Анішчанка, Аляксей Макшанцаў, Святлана Коціна) яшчэ ў снежні прайшлі кастынг на ўдзел у пастаноўцы — і з поспехам дэбютавалі на беларускай сцэне.

Яшчэ да прэм'еры было вядома, што рэжысёр Альда Тарабэла паграбуе ад спевакоў-акцёраў, апроч іншага, умнення і нават імкнення імправізаваць. Гэта адчуваецца — лёгкасць, нязмушанасць, з якімі артысты з'яўляюцца на сцэне і камунікуюць паміж сабой, не могуць не быць заўважанымі і ацэненымі гледачом.

Музыка — наш сусвет

Нядаўна ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступілі лаўрэаты міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў — дзіцячыя і юнацкія ўзорныя і канцэртныя харавыя калектывы дзіцячых школ мастацтваў г. Мінска № 1 імя Л. Александроўскай, № 2 імя М. Аладава, № 4, 5, 7, 9, 11, 19, № 10 імя Я. Глебава, жаночы хор «Мелодыка» Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. Глінкі, а таксама канцэртны хор разам з духавым аркестрам і эстрадным інструментальным ансамблем каледжа. Спецыяльны госць — канцэртны хор харавой студыі «Созвучие» г. Масквы.

Усе яны ўдзельнікі харавога свята «Спявай, мая сталіца». Ініцыятарам і арганізатарам культурнай падзеі выступіла ўстанова адукацыі «Мінскі дзяржаўны музычны каледж імя М. Глінкі» пры падтрымцы ўпраўлення культуры Мінгарвыканкама, грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз кампазітараў», а таксама Цэнтральнай раённай арганізацыі г. Мінска Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Белая Русь».

Са словамі прывітання да публікі звярнулася старшыня Саюза кампазітараў Беларусі Алена Атрашквіч, якая адзначыла, што свята «Спявай, мая сталіца» чарговы раз знаёміць з неабсяжнай творчасцю беларускіх кампазітараў і паэтаў, а таксама талентам юных музыкантаў і артыстаў хароў. Шчырыя словы падзякі за далучэнне да вялікага творчага свята прагучалі ад старшыні Цэнтральнай раённай арганізацыі «Белая Русь» г. Мінска Галіны Гулоўскай.

Распачаў канцэрт малодшы зводны хор сталіцы, у якім аб'ядналіся харавыя калектывы дзіцячых музычных школ мастацтваў № 9 — «Званочки» і № 10

імя Я. Глебава — «Музычныя пацеркі». У іх выкананні шчыра і ўрачыста гучала песня Леаніда Захлэўнага «Завешы ты ласкава Белай Руссю» (дырыжор Марына Кашпур).

Тэма патрыятызму атрымала сваё развіццё ў музыцы А. Атрашквіч «Мая маленькая Радзіма» ў выкананні ўзорнага хору «Кантылена» ДМШМ № 5 (дырыжор Жанна Пупкевіч) і песні «Цябе

ці пра тых вядомых і невядомых герояў, якія падарылі нам Вялікую Перамогу.

Менавіта ў Год міру і стваральнай працы тэма дзяцінства аб'яднала больш за чатырыста выканаўцаў. У першым адзяленні канцэрта прагучалі песні Я. Глебава «Караблік» (ДМШМ № 9, 10) і Д. Бутуховіча «Усе мы родам з дзяцінства» (ДМШМ № 19). Харавыя калектывы «Тоніка» (ДМШМ № 1 імя Л. Александроўскай)

Сцяваюць хары дзіцячых музычных школ мастацтваў № 9 і № 10 г. Мінска. Дырыжор Марына Кашпур.

вітаю я, Айчына» ў выкананні жаночага хору «Мелодыка» (дырыжор Вольга Крыпец, за раялем Анжаліка Ласіца) МДМК імя М. Глінкі. Цікава тое, што ў складзе гэтага калектыву — не вакалісты і не харавыя майстры, а будучыя піяністы і музыказнаўцы. За апошнія гады хор стаў пастаянным удзельнікам фестывалю, канцэртаў і творчых праектаў, якія праводзяцца на самых прэстыжных пляцоўках рэспублікі.

Песня Эдуарда Ханка «Два полі», якая прагучала ў выкананні канцэртнага хору «Belcanto» ДМШМ № 19 і ўзорнага хору «Сонейка» ДМШМ № 11 (дырыжор Алена Курыловіч), стала сімвалам памя-

і «Вясёлка» (ДМШМ № 2 імя М. Аладава) аб'ядналіся, каб падарыць слухачам песню Алега Елісеевіча «Ляці, голуб!», салістка — народная артыстка Беларусі Анастасія Масквіна, дырыжыравала Святлана Доўжык.

Старэйшае пакаленне гледачоў вярнулі ў краіну дзяцінства знаёмыя песні Ігара Лучанка «Сонечная песенька» і Вадзіма П'янкава «Я хачу, каб птушкі спявалі» ў выкананні зводнага хору г. Мінска. Стала добрай традыцыяй выступленне гэтай творчай суполкі на справаздачных канцэртах школ мастацтваў, Мінскім харавым конкурсе «Вясновы спеў», фестывалі

«Свет Каляднай зоркі», харавых вечарах у Верхнім горадзе.

Пра музыку, харовае мастацтва спявалі выхаванцы ДМШМ № 1 імя Л. Александроўскай і ДМШМ № 9, выконваючы песні Аліны Безенсон. Гэты кампазітар працуе ў розных жанрах, але ўсё ж большая частка творчасці прысвячана тэме прыгажосці чалавечага голасу.

Тэмай Перамогі і міру завяршылася першае адзяленне канцэрта. У выкананні трох вядучых калектываў Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. Глінкі — канцэртнага хору каледжа, жаночага хору «Мелодыка» і духавога аркестра (кіраўнік Павел Казак) — прагучала песня Васіля Райчыка на словы Леаніда Пранчака «Кветкі Вялікай Перамогі», дырыжор Аляксей Снітко.

Адкрыў імпрэзу другога адзялення канцэртны хор студыі «Сутучка» школы № 883 г. Масквы, кіраўнік Алена Бяссонава. Калектыву прывёз з сабой цэлую канцэртную праграму, якую з радасцю падыяліся са слухачамі: песні І. Дунаеўскага, Г. Струўэ, М. Магамаева.

Апафеозам харавога свята стала наступленне зводнага дзіцячага хору г. Мінска, галоўны хормайстар — Аляксей Снітко, дырэктар Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. Глінкі. У выкананні 16 харавых калектываў і эстраднага інструментальнага ансамбля (кіраўнік Аксана Сапронова) прагучалі творы А. Пахмутавай, І. Лучанка, А. Хадоскі, В. Кісцены, Э. Зарыцкага. Фінальнае песня Алены Атрашквіч на верш Барыса Макаравіча «Музыка — наш сусвет» (салісты — А. Масквіна і С. Сахараў, дырыжор — А. Снітко) гучала як прызнанне ў любові да музычнага мастацтва.

Нагалля КАРДАШОВА,
фота аўтара

Прызнанне ў Паднябеснай: Іван Мележ і Кітай

Кітайскі чытач, калі гаворыць пра беларускі раман, у свой час добра ведаў творы народных пісьменнікаў Беларусі Івана Шамякіна, Васіля Быкава. Што да іншых празаікаў, талент якіх асабліва выразна праявіўся ў 1960—1970-я гады, то пра іх, за рэдкім выключэннем, нават і не чулі ў Кітаі. Прычыны навідавоку.

Спачатку беларуская літаратура, якая ўсё больш гучала ў кантэксце савецкай літаратуры, калі многія празаічныя кнігі беларускіх аўтараў актыўна перакладаліся на рускую мову, не маглі трапіць у Кітай па прычыне «культурнай рэвалюцыі». Разарваліся савецка-кітайскія гуманітарныя, культурныя, літаратурныя стасункі. Перакладчыкі з рускай мовы, якія выступалі дагэтуль шчырымі прапагандыстамі творчасці савецкіх пісьменнікаў, былі пазбаўлены працы, а шмат хто — і асуджаны на высылку альбо ўтрыманне за кратамі. Прыбяральшчыкамі грамадскіх высковых туалетаў працавалі Гаа Ман, Ай Цін... Другая прычына — развал Савецкага Саюза, істотнае змяненне перакладаў твораў сучаснай беларускай літаратуры на рускую мову. Ды яшчэ — і няздольнасць выбудаваць трывалыя літаратурныя сувязі непасрэдна са сваёй нацыянальнай прасторы, хаця ў Беларусі і Кітаі выдавочна высокі ўзровень палітычных, эканамічных зносін. Шмат што зроблена і дзеля прадстаўлення культуры Беларусі ў Паднябеснай. Вось толькі мастацкая літаратура, калі не браць пад увагу асобныя доволі нешматлікія публікацыі, знаходзіцца па-за ўвагай кітайскага чытача.

Народны пісьменнік Беларусі Іван Мележ і напісаныя ім раманы — вялікая мастацкая з'ява. «Людзі на балоце», «Подых навальніцы», адзначаныя ў Савецкім Саюзе Ленінскай прэміяй, шмат разоў выдаваліся на рускай мове, перакладзены на іншыя мовы народаў свету. У 1983 годзе раман «Людзі на балоце» пабачыў

Іван Мележ.

свет і на кітайскай мове. Перакладчыкі — Лю Гунцзэ і Чжан Цзіе. Іван Паўлавіч, зразумела, ужо не мог ведаць пра гэта. Пісьменнік пайшоў з жыцця ў 1976 годзе, калі яму было ўсяго толькі 55 гадоў...

Але яшчэ пры жыцці Івана Паўлавіча была спроба выдання ў Пекіне на кітайскай мове яго рамана «Мінскі напрамак». У прыватнасці, пра гэта сведчаць стасункі Івана Мележа з кітайскім перакладчыкам... У дзясятым томе Збору твораў Івана Мележа ў 10 тамах надрукаваны ліст пісьменніка да Івана Хуана. І па ўсім відаць, што гэта не адзіны эпісталажны кантакт беларускага празаіка і кітайскага перакладчыка... Але ж чытаем сам ліст Мележа, датаваны 21 лютага 1961 года: «Дарагі таварыш Хуан Иван!

Казкі, якія Вы мне даслалі, я прачытаў і выправіў, як Вы і прасілі. Я думаю, што Вы разбярыцеся ў маіх папраўках, таму ніякіх тлумачэнняў не раблю. У адным-двух месцах я паставіў знак (?), што значыць — што гэтае слова ці выраз незразумелыя, іх патрэбна патлумачыць ці выказаць іначэй.

Адпраўляючы Вам адказ на Вашы пісьмы, я хацеў таксама даведацца, ці атрымалі Вы раманы і п'есу, якія я Вам даслаў у мінулым годзе па Вашай просьбе? Калі атрымалі іх, то які лёс рамана «Мінскі напрамак»? Што было далей, пасля таго, як Вы атрымалі іх? Будзеце ці не будзеце перакладаць, ці будучы яе друкаваць? Ці Вы памянлі свае планы перакладаць? Калі трэба было б, то я цяпер мог бы даслаць Вам добры артыкул пра кнігу, менавіта такі, які патрэбны быў Вам у мінулым годзе. Гэты артыкул надрукаваны ў новым выданні рамана, які выходзіць цяпер у Ленінградзе.

Напішыце мне, калі ласка, адкажыце на гэтыя пытанні, таму што яны мяне цікавяць, а я нічога не ведаю пра тое, што было з кнігай пасля таго, як Вы атрымалі яе. Жадаю Вам здароўя і поспехаў.

З павагай Іван Мележ.
Пішыце мне па адрасу: СССР, Мінск, вул. К. Маркса, дом 36, кв. 22 — Мележ Іван Паўлавіч».

Гэты ліст так і не трапіў да адрасата... У каментарыях да публікацыі пісьма ў Збору твораў (каментаратар — даследчыца Л. Мазанік) гаворыцца, што ліст друкуецца «па арыгінале, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа». І далей: «Ліст разам з выпраўленым перакладам казак быў адрасаваны адрасату ў г. Нанкін (Кітай). На канверце шмат пашт. штэмпеляў, розных адзнак, — гэта сведчыць пра тое, што ліст дайшоў да Кітая, але, відаць, у сувязі з т.зв. кітайскай культурнай рэвалюцыяй не папаў у рукі адрасата і быў вернуты назад.

Хуан Іван упершыню звярнуўся да Мележа (ліст ад 15. V. 1960) як да аўтара «Мінскага напрамку». У лісце паведамаляў, што ён з задавальненнем прачытаў гэты раманы і хоча разам з сябрам-перакладчыкам Фу перакласці яго на кітайскую мову. Прасіў таксама І. Мележа даслаць водгукі, рэцэнзіі на кнігу і аўтабіяграфію.

Мележ адказаў, хаця ліст гэты і невадомы. У архіве пісьменніка захоўваецца пазнейшы ліст з Кітая ад 3 снежня

1960 года... Разам з тым лістом таварыш Хуан даслаў і свае пераклады кітайскіх старажытных казак на рускую мову. І папрасіў беларускага пісьменніка прачытаць іх і пры неабходнасці выправіць пераклады пяці казак і адаслаць з заўвагамі і праўкамі назад. З каментарыя Л. Мазанік: «Аналіз паправак, зробленых І. Мележам у выніку прачытання казак, сведчыць аб сур'эзнасці, з якой паставіўся пісьменнік да просьбы кітайскага таварыша. Праўкі, у асноўным стылявога характару...»

А што да кніг, якія Іван Паўлавіч адпраўляў кітайскаму перакладчыку, то гэта былі наступныя выданні: раманы «Мінскі напрамак», выдадзены на рускай мове ў 1956 годзе, і п'еса «Пока вы моладу», выдадзеная ў 1958 годзе ў маскоўскім выдавецтве «Искусство».

...Перыяд перакладу рускай, савецкай увагу літаратуры на кітайскую мову пасля ўсталявання КНР у 1949 годзе і да пачатку 1960-х гг. называюць «мядовым». Кітайскія перакладчыкі пераставалі літаральна ўсё, што выдавалася ў СССР. Цэлае пакаленне кітайскіх чытачоў вырасталі на рускай літаратуры. А ў час «культурнай рэвалюцыі» не толькі забаранілі перакладаць рускую літаратуру, але нават і яе чытанне было пад строгай забаронай... Цяпер сувязі з кітайскімі перакладчыкамі, якія маглі б звярнуць увагу на беларускую літаратуру, узаўважылі. Тым больш што стасункі гэтыя ладзіцца непасрэдна з Беларусі. Як вынік — зборнік паэзіі і прозы дзевяці беларускіх аўтараў «Выбраныя творы сучасных беларускіх пісьменнікаў» (Пекін, 2022), аповесць Андрэя Федаронкі «Шчарбаты талер» (Пекін, 2022), пераклад на кітайскую мову «Дзікага паліянна караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча (публікацыя здзейснена ў Мінску — на старонках часопіса «Беларусь»). Будзем спадзявацца, што абудзена і вяртанне да раманаў народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа.

Мікола БЕРЛЕЖ

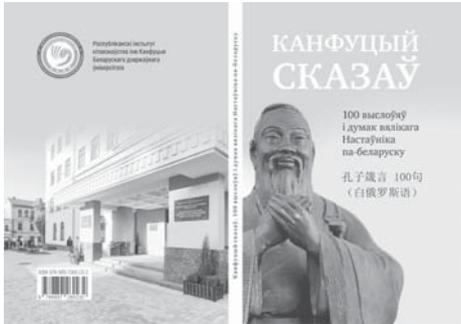
Што казаў філосаф?

Рэспубліканскі інстытут кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта падрыхтаваў і выдаў зборнік «Канфуцый сказаў: 100 выслоўяў і думак вялікага Настаўніка па-беларуску». Выдаўцом выступіла ТАА «Выдавецтва «Восточная культура»».

Канцэпцыю выдання, падыходы, якімі кіраваліся ініцыятары яго нараджэння ў Беларусі, выкладае ў доволі грунтоўнай прадмове да кнігі дырэктар Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у КНР у 2006—2011 гадах, прафесар Анатоль Тозік. Вось што, у прыватнасці, ён адзначае: «...Погляды, думкі Канфуцыя, успаміны ад яго ўчынках, ацэнах учынкаў іншых людзей рупліва сабраны яго вучнямі (ужо пасля таго, як іх Настаўнік скончыў свой зямны шлях) у кнізе «Лунь ю» — «Меркаванні і гутаркі». Кніга складаецца з 20 раздзелаў, а кожны раздзел — з параграфуў, ад 3 да 44 у кожным, усяго 511 параграфуў.

Мы з майёй калегай спадарыняй Ліў Сулін, дацэнткам Даленскага політэхнічнага ўніверсітэта і шматгадоваым намеснікам дырэктара Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, з усёй спадчыны Настаўніка вырашылі перакласці на беларускую мову 100 выслоўяў і думак Канфуцыя, якія, з нашага пункту гледжання, даюць агульнае ўяўленне аб яго поглядах, з'яўляюцца актуальнымі для сённяшняга грамадства і сённяшняга чалавека і цікавымі для беларускамоўнага чытача. Працуючы над гэтым выданнем, мы ўважліва вывучылі пераклады «Лунь ю» на рускую мову вядомых савецкіх і расійскіх сінолагаў, перш за ўсё такіх, як В. П. Васільев, П. С. Сяпоў, А. Я. Лук'янаў, І. І. Семяненка, Б. Б. Вінаградскі.

Усе 100 выслоўяў і думак мы згрупавалі па чатырох частках: аб вучобе і адукаванасці, аб адносінках у сям'і і грамадстве, аб самавыхаванні і самаўдасканаленні,

аб кіраванні людзьмі і дзяржавай». І яшчэ адно важнае тлумачэнне з прадмовы А. Тозіка: «Каб гэтае выданне было больш карысным для студэнтаў, перакладчыкаў і выкладчыкаў кітайскай мовы, змест кожнага перакладзенага намі параграфуа мы вырашылі захаваць на той мове, на якой ён быў запісаны ўпершыню (дзе лічыць дужка пазначаны раздзел і параграф у «Лунь ю»), і на сучаснай кітайскай мове, выкарыстаўшы рэдакцыю найбольш аўтарытэтных кітайскіх выдавецтваў».

Невялікі фармат выдання (і па колькасці старонак, якіх усяго 128, і па памеры кнігі, які можна ахарактарызаваць як «кішонны») дазваляе заўсёды трымаць зборнік пад рукамі, перад сабою. Чытанню мудрых выслоўяў не перашкаджае і пазедка ў транспарце, чытанне можна ачысціць у перапынку паміж іншымі клопатамі.

«Настаўнік сказаў:

— Хіба ж не прыемна вучыцца і своечасова выкарыстоўваць атрыманыя веды ў жыцці (пастаянна дабівацца дасканаласці)? Хіба ж не радасна сустрэцца з сябрам, які вярнуўся з далёкіх краін? Хіба ж не высакародны той чалавек, які не скардзіцца і не шкадуе, што не вядомы людзям?»

«Настаўнік сказаў:

— Цудоўна жыць там, дзе пануе чалавечы ласка. І ці можна назваць разумным таго, хто, маючы выбар, там не жыве?»

Адкрываючы мудрасць Канфуцыя, разважаючы над яго выслоўямі, ад старонкі да старонкі атрымліваеш велізарную асалоду ад пранікнення ў даўніну, ад таго, што выказаныя стагоддзямі, тысячгоддзямі раней меркаванні, думкі з'яўляюцца ліхтарамі, свечгам у сённяшнім жыцці, нагураваным найноўшымі адкрыццямі ў галіне лічбавізацыі і штучнага інтэлекту. Канфуцый вучыць думаць, разважаць, выкладаць свае меркаванні...

«Настаўнік сказаў:

— Вучыцца і не разважаць — марная праца. Разважаць і не вучыцца — небяспечна.

«Настаўнік сказаў:

— Калі будзеш патрабавальным да сябе і спагадлівым да іншых, то зможа пазбегнуць крыўды і нараканняў».

У кожнай з частак кнігі чытача чакаюць сустрэчы з зрынтама мудрасці, якія пры пільнай увазе да іх сутнасці, у цытаванні да месца, у следаванні выкладзенаму легендарным Канфуцыем здольны стаць багатым ураджаем добрых спраў, сумленнага жыцця чалавек-адзінкі і ўсяго грамадства.

Упрыгожваючы кнігу ілюстрацыі мастачкі К. Г. Маіцэўскай, якія, пачынаючы ад партрэта самога Канфуцыя, носяць выразна красамоўны характар. Віншуючы Рэспубліканскі інстытут кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і выдавецтва «Восточная культура» з нараджэннем кнігі «Канфуцый сказаў: 100 выслоўяў і думак вялікага Настаўніка па-беларуску», можна смела назваць з'яўленне такога выдання грунтоўнай падзеяй у рэчышчы прадстаўлення кітайскай культуры і кітайскай літаратуры ў Беларусі.

Раман СЭРВАЧ

Лёс танчэйшы за паперу...

Вершы кітайскіх студэнтаў

У паэзіі няма межаў... Паэтычны вобраз вечны ў часе і прасторы.

Чарговы раз пераканалася ў гэтым, калі сутыкнулася з творчасцю кітайскіх студэнтаў з 3-га курса факультэта журналістыкі БДУ. Там шмат таленавітых юнакоў і дзяўчат, якія з задавальненнем выконвалі на семінарах творчыя заданні, натхняючыся вобразамі сусветнай літаратуры, і пры гэтым заставаліся вернымі кітайскай культуры і выказвалі тое, што на сэрцы. Спадзяюся, што вам спадабаюцца іх творы ў перакладзе на беларускую мову.

Людміла Рублеўская

Ло ХЭСЦЫ

* * *

Святло ліецца цёплай плынню,
Кветкі распускаюцца на голлі.
Час самы прыдатны.
Я пасаджу сябе ў тваё сэрца,
І тады мы разам схаваемся
У складках часу.

Чэнь ШУАЮЙ

Бесклапотны

Бярэш пяро, каб капнуць тры тысячы
кропель чарніл.
Трохметровая слава падае з гары —
Гэта часовы госьць у свеце смяротных.

Але лёс танчэйшы за паперу.

Час

Калі ўзыходзіць сонца,
Час — як быццам каханне —
і сонечнае святло

Зліваюцца ў адно.
Калі сонца сядзе,
Здаецца, што час вяртаецца
Разам з сонцам.
Але на праўду час вечны і бясконцы.
Ён ніколі не спыніцца,
Ён ніколі ні з чым не зліецца.
Бясконцыя кветкі расцвітаюць і вянуць,
Бясконцыя лісты зелянеюць і жаўцеюць.
Час проста ідзе ціха. Без адзінага гукі.

Цай ЦЫСІНЬ

Мае чатыры пары года

Чаму загучала глеба?
Аказалася, што з сям'я выраслі бутоны.
Чаму сэрцу зрабілася гарача?
Аказалася, што сонца паднялося высока
ў неба.
Чаму золата ляжыць на абодвух баках
вуліцы?
Аказалася, што гэта доўгія валасы,
згубленыя дрэвамі.
Чаму я раптам стаў старым?
Аказалася, што на мае валасы ўпаў снег.

Чытанне

Я пачуў, як б'ецца сэрца ў кнізе.
Гэта герой супраціўляецца лёсу!
Я адчуў водар кветак,
які сыходзіў ад кнігі.
Гэта вясна размаўляла з намі!
Я ўбачыў воблака з кнігі.
О! Гэта зефір у руцэ прыніцсы.
Я закрыў кнігу. Ужо вечар.

Ма ДУЧУАНЬ

Сланечнік

П'ём віно з аднаго кубка.
Цудоўная ігра яе гітары.
Мой позірк, як сланечнік за сонцам,
Ідзе следам за ёю.
Запальваю для яе цыгарэту.
Усміхнецца і скажа мне:
«Я твайго сэрца не хачу».

* * *

Як поўна, я яркі-яrkі,
Калі ты прыйдзеш.
Я цёмны-цёмны,
Калі ты сыдзеш.

Як кветкі, я квітнею-квітнею,
Калі ты глядзіш.
Я звядаю-звядаю,
Калі ты адводзіш вочы.
Як камень, я моцны-моцны,
Калі ты хаваешся за мной.
Я растушчаны-растушчаны,
Калі ты не верыш мне.
Як гітара, я спеўны-спеўны,
Калі адпачываеш са мной.
Я ціхі-ціхі,
Калі адварочываешся.
Як дзіця, маё каханне рухае і жвавае,
Калі я цябе сустракаю.
Маё каханне памірае маладым,
Калі ты развітываешся са мной.

Фу СІНЬПІН

* * *

Аблокі, што адцяняюць блакітнае неба...
Аблокі, што аточаны зялёнымі гарамі...
Аблокі, што луструюцца ў гладзі вады...
Воблака патрапіла ў вока.

Ян МЭНТУН

* * *

Сланечнік засох у куце.
Віно з кубка выпіта.
Гук гітары сціхае.
І попел цыгарэты
Рассыпаецца па зямлі.

Але я ўсё яшчэ чакаю
Цябе тут.

У ЮЙЦЗЯН

* * *

Гара ўрачыстая і мудрая.
Дарога бясконца і імклівая.
Камень нерухомы і непарушны.
Птушка вольная і дзёрзкая.
Зорка загадкавая і невытлумачальная.
Яны дасканала спалучаюцца,
Як тое, што з'яўляецца вечным,
Як неацэнны скарб,
Які ў сэрцы зямлі,
Аб якім мараць усе.

У ЧЖЭНЬ

* * *

Добрыя часы заўсёды кароткія.
Дождж за акном.
Вялікае дрэва гайдаецца на ветры.
Я наву швэдар, які мне звязала мама,
Калі я з'язджаў з дому.
Калі я выходжу,

Постаць маці марудна знікае

ў ружовым сонцы,

Якое заходзіць.

Тан ШЫЮЭ

* * *

На фоне аблокаў цячэ час.
Сэрца б'ецца ў такт яго плыні.
Кніга — душа,
што бачыць лёсы спеваў
І пакідае след у нашай памяці.
Кветка — сімвал тых,
Хто праймаўся побач,
Пакінуўшы след на гэтай зямлі.
Час — ён часта здаецца кароткім.
Але людзі жывуць
Са сваім зямным каханнем.
Воблака пераносіць
Кропелькі дажджу,
Але для мяне яно заўсёды сімвал неба.
Усе гэтыя рэчы ніколі не знікнуць,
Яны будуць са мной заўсёды,
Нават калі жыццё будзе заходзіць,
Як сонца.

Лі ЮЙЧЭНЬ

Сланечнік у вазе
Свеціць жоўтым святлом.
Гітара на сцяне
Нагадвае пра лета.
Віно і цыгарэта ў руках паэта.
Ён піша пра каханне і сваю мару.

І ХУНЖУЙ

* * *

Што такое паэзія?
Гэта ўзгорак, што сустракае святанне.
Гэта дарога, што вядзе да мэты.
Гэта камень, што ляжыць на сэрцы.
Гэта птушка, што ляе пра неба.
Гэта зорка, што свеціць у цемры.

Паэзія — гэта жыццё ў словах,
Гэта душа ў гукіх і фарбах.
Гэта жарынка, што запальвае агмень.
Гэта мары, што не дае заснуць.

Чжан ШАОВЭЙ

Улетку мора свабодай дыхае,
Рыбы гуляюць у воднай плыні,
І ў табе нараджаецца душа,
Якая хоча ляцець высока,
Як сняжынкі ў зімовы дзень.

Але толькі рыба ведае,
Што значыць свабода,
Калі яна плыве ў глыбінях мора,
Дзе няма ні клопатаў, ні бед,
Толькі чысціня і прыгажосць.

І ты жадаеш плысці гэтак жа глыбока,
Каб адчуць гэтую свабоду,
Якую ведаюць толькі рыбы,
Што плывуць у марскіх глыбінях.

Чжаа ЮЙЧЭНЬ

У промнях сонца, якое заходзіць,
Я сядзеў пад сланечнікам,
Трымаючы гітару.
Глядзеў на прыдарожную кавярню.
Прыгожая дзяўчына працягнула старому
Кубак кавы.
Стары строс цыгарэтны попел
І замовіў яшчэ келіх чырвонага віна.

Лі СІНЬЧЖЭ

Улетку мора было такім свабодным,
Што рыбы збіраліся разам і рассяваліся,
Як зімовы снег.

Ван ІН

Гук

У гэтым свеце хаосу
Кожная рэч мае свой уласны гук.
Гітара дае хрумсткі гук.
Кубак дае звонкі гук,
калі яго ўздымаюць.
Рост сланечніка гучыць
Незвычайнай цішынёю.
Цыгарэты — гучаць агнём.
Віно гучыць, як вада,
Калі яно выліваецца...

Кветка з літпалетка

Жылкі дубовага лістка

Спаконвечна свясчэнным дрэвам у многіх народаў быў дуб, старажытныя славяне і кельты пакланяліся яму як бажаству. Асацыяваўся ён з маланкай і грывамі, навалініцай і залевай. Верылі, што калі чалавек адважыцца ссячы дуб, то яго напактае бяда: гэтым дрэвам апякуецца сам Пярун!

У народзе заўважылі, што дуб часта прыцягваў маланку. Назіранні гэтыя адлюстраваліся ў прыказках накішталт «ад маланкі пад дубам ратавацца — заўчасна на той свет збірацца», — мабыць, таму з антычных часоў дуб і асацыяваўся з богам маланкі і неба Зеўсам.

Сучасныя энергатаерапеўты сцвярджаюць, што дуб — наймагутнейшы донор сярод дрэў: зараджае чалавека станоўчай энергіяй — на некалькі хвілін прыкладзеш да яго далоні — і адчуеш прыліў бадзёрасці. Калісьці выкарыстоўвалі ў ежу жалуды дуба: расціралі іх у мuku і выпякалі з яе хлеб. І зусім несправядліва выглядае тое, што сёння часта згадваюць пра гэтае дрэва, каб падкрэсліць пэўныя адмоўныя якасці: «непрабівальны, як дуб», «дуб-дубам», «дубіна». Стала дрэва і сагэрычнай метафарай.

Але ў айчынай літаратуры дуб паранейшаму застаецца знакавым дрэвам, яго вобраз часта выкарыстоўваецца, каб перадаць драматызм і напружанне сітуацыі, з'яўляецца нязменным атрыбутам і сімвалам нязломнасці ў творах пра паўстанні ці вайну. Але не толькі ў іх. У вершы Сяргея Грахоўскага пад назвай «Дубовы ліст» (1962) адлюстраваны высокі патрыятычны пафас, выказаны не гучнымі словамі, а спакойна і ўпэўнена (а таму яшчэ больш пераканаўча):

Стаяць дубровы ў жнівеньскай красе,
Ляцяць у вырай жураўлі і гусі,
Дубовы ліст, у жылках і ў расе,
Мне нагадаў абрысы Беларусі.

Яго мая кранаецца рука,
А ён нібыта выкаваны з броні,
І жылка кожная дубовага лістка
Злілася з жылкамі маёй далоні.

Пачуцці патрыятызму і прывязанасці да роднай зямлі, адданасці Бацькаўшчыне (таксама без гучных крыклівых слоў) выказаў і Пятрусь Броўка ў вершы «Як ліст дубовы» (1956):

Не страшна мне
Ні твань, ні багна,
Ані віхуры сулі і світ —
Я за жыццё сханіўся прагна,
Як за галлё
Дубовы ліст.

Па вясні,
Мядзьяны, дужы,
Між хмурай стыні ён сарыць...
Трасуць яго вятры і сцюжы,
А ён адно ў адказ —
Звініць.

Калі зімой
Мятлюга грае
І злосна ічэрэцыя мароз,
Ён, як далонню, прыкрывае
Галінку тую,
Дзе прарос.
І толькі ў ясны дзень
Вясновы,
Калі красуе ўсё вакол, —
Перад лістком зялёным, новым
Ён ціха падае
На дол.

Пранізлівы трагічны матыў і патрыятычны напад гучаць на самым пачатку паэмы Аркадзя Куляшова «Сцяг брыгады» (1943): «Як ад роднай галінкі // Дубовы лісток адарваны, // Родны Мінск я пакінуў, // Нямецкай бамбёжкаю гнаны».

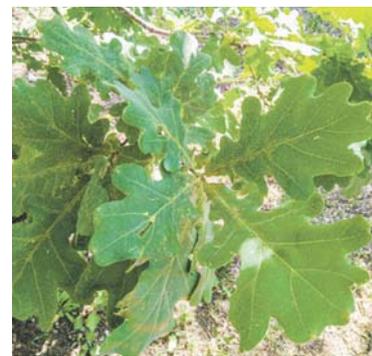
Ці не гэтыя радкі натхнілі Уладзіміра Караткевіча на спробу дыялогу з аўтарам знакамітай паэмы? У вершы «Дубовы лісток», напісаны ў 1956 годзе, ён нібы спрачаецца:

Хто сказаў, што «дубовы лісток
адарваны ад роднай галіны»?
Паглядзі, сярод студзеньскіх,
мёртвых, халодных снягоў
Дагараюць, як польмя,
неапалімай купінай
З лісцем цэлым і моцным халодныя
кроны дубоў.

За жыццё заплаці барацьбою,
крыўёю і словам,
Запалай у снягах,
калі нават канаеш адзін.
За радзіму трымайся,
як моцнае лісце дубовае,
Што змярцвелая, ў лютым,
не кіне радзімых галін.

Дарэчы, дуб у Караткевіча — адно з любімых дрэў і часты герой у яго вершах і прозе. Згадваем «Беларускую песню» — адзін з найвыдатнейшых твораў у зборніку «Ліліяда»: «Дзе мой край? Там, дзе людзі ніколі не будуць рабамі, // Што за поліку носіць яро ў безнадзейнай турме, // Дзе асілі-хляпцы маладымі ўзрастаюць дубамі, // А мужчыны, як скалы, — ударыш, і зломіцца меч».

Цікава, што ў прыродзе ёсць яшчэ расліна «дубовыя ягады», якая не мае да дуба ніякіх адносін, — зялёнае

паразітычнае ўтварэнне на дрэвах. А вось атрамант у старажытнасці якраз меў да дуба самае непасрэднае дачыненне, дакладней, да яго лістоў. На лісці маладой расліны часам з'яўляюцца так званыя чарнільныя арэшкі, альбо дубовыя галы, — іх утвараюць лічынкі насякомых сямейства арэхаўрака. Выглядаюць яны як порыстыя ўтварэнні — наросты дыяметрам 1,5—2 сантыметры — акруглай ці прадаўгатай формы, маюць зялёна-жоўтую, жоўта-белую, жоўтую з чырвоным афарбоўку. Праз сваю форму ў англійскай мове яны называюцца «дубовымі яблыкамі». З гэтых арэшкаў, ці яблыкаў, рабілі атрамант для пісьма: таныні, што ўтрымліваюць «арэшкі», утвараюць з солямі жалеза комплекс, афарбаваны ў чорны колер. Выбравалі такі атрамант з часоў Рымскай імперыі, у Сярэднявеччы ён стандартна выкарыстоўваўся для пісьма.

Дуб чарэшчаты, альбо звычайны (*Quercus robur*), самы распаўсюджаны ў нас, належыць да сямейства букавых. Жыве такое дрэва да паўтысячагоддзя і нават болей. У медыцыне выкарыстоўваецца кара дуба. Адвар яе лечыць гастрыт, уплоўвае дзясны і зубы, ім прамываюць гнойныя раны, а парашок з высушаных галаў дапамагае ў лячэнні лішаёў і экзэм.

Таша ШПАКОЎСКАЯ, фота аўтара

зваротная сувязь

Зялёны лісток на планеце Зямля...

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсэріял» гучыць раман Агаты Крысці «Атэль «Бертрам»».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе закончоны раман Івана Шамякіна «Крыніцы», з 19 чэрвеня — старонкі апавядання Янкі Сіпакова «Свята». У «Радыёбібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Джорджа Байрана «Дон Жуан» (пераклад не беларускаю мову Уладзіміра Скарыніна). Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачудным радком» — вершы Тодара Кляшторнага і Юлія Таўбіна.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя складуць спектакль «Сасна пры дарозе» паводле рамана Івана

Навуменкі і «Жураўліны крык» паводле апавесці Васіля Быкава.

Юным прыхільнікам мастацкага вшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі выходзіць твор Алега Грушэцкага «Рыцар Янка і каралеўна Мілана». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдзе першая і другая часткі вершаванай казкі Пятра Яршова «Канёк-гарбунок» (пераклад на беларускую мову Паўла Місько). Штогвечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і месцам свежэга нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелу радыёверсія тэлеперадачы «Сразумоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Галыяровіча прапануе сустрачы з пісьменніцай Маргарытай Латышкевіч. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

18 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Фёдара Куляшова (1913—1993), беларускага літаратуразнаўца, крытыка.

18 чэрвеня — 70-гадовы юбілей святкуе Людміла Грамыка (1953), беларускі тэатральны крытык.

18 чэрвеня — 70-годдзе адзначае Антаніна Шалемава (1953), беларускі літаратуразнаўца.

19 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Васіля Ганчарэнкі (1928—1983), беларускага опернага спевака, заслужанага артыста БССР.

20 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Гаўрылы Вашчанкі (1928—2014), беларускага жывапісца, педагога, народнага мастака Беларусі.

20 чэрвеня — 85 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Аўласевіча (1938—2008), беларускага мовазнаўца, заслужанага работніка адукацыі БССР.

20 чэрвеня — 75-годдзе адзначае Георгій Міхейчык (1948), беларускі мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

21 чэрвеня — 115 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Майхровіча (1908—1981), беларускага літаратуразнаўца, крытыка, публіцыста.

21 чэрвеня — 115 гадоў з дня нараджэння Паўла Шыдлоўскага (1908—1992), беларускага дзеяча самадзейнага мастацтва, кампазітара, заслужанага дзеяча культуры БССР.

21 чэрвеня — 75-годдзе святкуе Анатоль Лучыновіч (1948), беларускі мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец.

22 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Авецкіна (1913—1980), беларускага празаіка, дзіцячага пісьменніка.

22 чэрвеня — 75-годдзе адзначае Вольга Каваленка (1948), беларускі мастацтвазнаўца.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

19 чэрвеня — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Аленай Шчарбаковай. Пачатак у 11.00.

19 чэрвеня — у бібліятэку імя Францішка Багушэвіча (вул. Прытыцкая, 42) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 11.00.

20 чэрвеня — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 15.00.

22 чэрвеня — на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзімітрыем Нікалаевым у Быхаўскай раённай бібліятэцы. Пачатак у 11.00.

22 чэрвеня — у краму «Акадэміка» (пр. Незалежнасці, 72) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 11.00.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніцэч
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны
для насякомых;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусі.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
15.06.2023 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 696

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1338
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
з'яўляюцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з канонамі Рэспублікі Беларусі.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 3 0 2 4